

2

ქართული
პრესა

X. **ყოველკვირეული გაზეთი.** X.

№. 47

კვირა, 17 ნოემბერი 1902 წლისა.

№. 47

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., სასუგარო წლით 3 მ. 50 კაპ. თფილის გარეთ ერთი წლით 8 მან., სასუგარო წლით 4 მან., სსში თვით 2 მან., თითო ნაბეჭდი—15 კაპ. ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში—«წერაკითხვის გამავრ. საზოგადოების» კანტელარიაში და «კვადის» რედაქციაში, საზღვრის ქუჩაზე, № 35. ტელეფონი № 734. ფოსტის ადრესი: Тифлиς, Редакция. «КВАЛИ».

შინაარსი: შინაური მიმოხილვა.—სხვა და სხვა ამბები.—კარესმონდუნელები.—რუსეთის ცხოვრება.—სახლდარ გარეთ.—ლექსი ი. კვდოშვილის.—იონის, მოთ. ჩეხ. თარ. ილ. ბაქრაძისა.—ეურნაღ-გაზოებთან.—შილ. ზოეზ. ძირ. თკის. ი. გომართე-ლისა.—რედ. მასუხი სიმ. ბერ მეშვიდ.—განცხადებანი.

შინაური მიმოხილვა

დამტკიცდა თფილისის ქალაქის არჩევნები და ჩვენ ინტელიგენტთა მოტრფილვე გაზეთების სხარულს საზღვარი არა აქვს, რომ ახალი საბჭო ისეთივე ინტელიგენტურია, როგორც წინანდელი. „მასში შევიდა 51 უმაღლესი სწავლა მიღებული ხმოსანი, დანარჩენთაჲნ კი ბევრი ისეთია, რომ, თუმცა უმაღლესი სწავლა არ მიუღიათ, მაგრამ ყოველი საბჭოსთვის საამყო იქნებანო“, ამბობს ერთი გაზეთი. დემოკრატულ გისმინოსთ თქო ვიტყვით ჩვენც ჩვენი მხრით, მაგრამ სამწუხარო ის არის წარსულს არ უჩვენებია ინტელიგენტთა საქმიანობა ჩვენი ქალაქის საქმეებში. ძველებიდან, ახალ საბჭოში შევიდა 27 ხმოსანი, „თითქმის მართო ისინ, რომელნიც უკანასკნელ ხანებში დადიოდნ სხდომებზეო“ განაგრძობს იგივე გაზეთი, და ამით იმისი თქმა უნდა, რომ ძველებიდან მართლა საქმიანი კაცები აირჩიესო. და აი სწორეთ ამის ილლუსტრაციისთვის გამოგვადგება ის სურათი, რომელსაც წარმოადგენდა ჩვენი საბჭო თუნდ უკანასკნელ სხდომაზე.

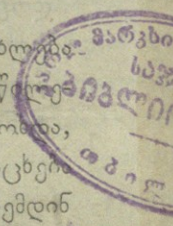
„ცნობის ფურცლის“ № 1983 აწერილია უკანასკნელი სხდომა, რომელსაც საკამათო საგნათ სახეების №№ პლაკატები ქონდა. ამ „კითხვის“ გარჩევას მოანდომეს ორი საღამო.

„ხმ. სულხანოვი არა ნაკლებად განცხადებთ იცავს წარმოდგენილ პროექტს და ამტკიცებს, რომ ქალაქის კეთილდღეობისთვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს „ზღაგატზე“ სახლის ნომრის გარდა ქუჩის სახელი და ზოლიცის ნაწილიც იყოს ადნიშნული; რა შეეხება სახლის ზატონის სახელს და გვარს, იგი არ შეადგენს; ასეთ აუცილებელ საჭიროებას, რადგან სახლის ზატონებია ამ ბოლოს დროს ხშირად იცვლებიანო. ფრიდონოვი ცხარდის, მაგრამ დამარჯაის ნებას არ აძლევს, შეუდგენს ზღაგატის ფორმის ზოტურ-მეცნიერულ აქრილობის კითხვას: „ზღაგატს აქვს ღირსეუბური ფორმა“-ო და სხვა და სხვა. ქალითარს არ მოწონს ზღაგატის ნიმუში. არც არმაკ ბაბოვს მოწონს და გრძელ სიტყვაში ამტკიცებს კიდევ, თუ რათ არ მოწონს. დისციპლინა ამავე აზრისაა და თან განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ზღაგატის ფორმას.

ქანროანცს ხელში უკავია ზღაგატი, დატქერას დიდის ყურადღებით და ამბობს, რომ სახლის ზატონის ფოტოგრაფიულ სურათების შუტი არაფერი აკლია ზღაგატს და რათ გვინდა ეგვლა ეს, როცა ჩვენ სახლები ბანკების არისო. შელიქ-ბეგლაროვს არ მოწონს ღირს ფორმა; მისი დრმა რწმენათ თხუთხის ან რგვლი ზღაგატი უფრო კარგი იქნებოდა. გრაქურთოვი უფრო ზღაგატის ნიუთაერებას აქცევს ყურადღებას: ცნვი არ მოწონს, თისა უფრო კარგი იქნებოდა ალაბეგოვის აზრით, აუვალეუბლათ, რომ ზღაგატი ფაიანსისა იყოს. ავთანდილოვს უკვირს ასეთი ხანგრძლივი კამათი და თვითონ კი უფრო მის ქალაქების მოწოდების ადწერას შეუდგა და სხვა და სხვ. აი ასეთ კითხვას ანდომებს ინტელიგენტთა საბჭო ორ საღამოს, ხოლო არა ინტელიგენტთა საბჭო ათ წამში გაარჩევდა და გადაჭრიდა კიდევ. ამ ორატორთა უმრავლესობა შედის ახალ საბჭოშიაც და თუ მათი ახალი ამხანაგებიც მათი ჯურის იქნენ, გვგონია ქალაქი წინ ვერ წავა. ამ სასახელი დებატებით დამთავრა თავისი მოღვაწეობა ძველმა საბჭომ. ეუსურვებ, რომ ახალი უფრო საქმიანი გამოდგარიყოს და თავისი მოვალეობის მცირეოდენი ნაწილი მაინც შეესრულებიოს. ისა სჯობია მამულისათვის, რომ შვილი ჯობდეს მამასაო, ნათქვამია და ახალ საბჭოშიც ბევრია ძველების შვილები. ახალი ხმოსნების სიავ-კარგეც მალე გამოჩნდება. პირველი საქმე, მეტათ სერიოზული, რომელიც მათ მოეღის, არის ქალაქის მოღრავის არჩევა, ეს გვაჩვენებს მათ სახეს. ვნახოთ, ვის აირჩევენ...

ბათომის საბჭოსაც დიდი განახლება მოეღის. განახლებად როგორც პირადი შემადგენლობით, ისე პარტიათა განაწილებით ბითაც. პირველ არჩევნებზე, რომელიც 10 ნოემბერს მოხდა, დამარცხდა გამგეობის პარტია; ხოლო გამგეობის დამარცხების არის დამატება ქართველთა პარტიისა, რომელიც დღემდე განაგებდა ქალაქის საქმეებს.

ეს დამარცხება უმთავრესათ უნდა აიხსნას თვით ქართველობაში მომხდარი უთანხმოებით, თორემ უამისოთ წარმოუდგენელია, რადგან ქართველ ამომრჩეველთა რიცხვი თითქ-

მის ნახევარს უდრის და ყველა ეროვნებათა ქართველების წინააღმდეგ შეერთება წარმოუდგენელი და მოუხერხებელია. პირიქით წელს მოსალოდნელი იყო უფრო სამართლიანი არჩევნები, რადგან შესაძლებელი იყო ქართველთა და სომეხთა შეერთება, რაც თვითმართველობის საქმეში მეტათ სასურველია. სასურველია და შესაძლებელი ყველა ბინადარ ერთა შეერთება, ხოლო ყველა ამათგან სომეხ-ქართველნი, როგორც მოწინავე ერნი, უფრო დაინტერესებული არიან თვითმართველობით და შეგნებული დამცველნიც იქნებიან მისი პრინციპისა. ეს ყოველთვის და ყოველგან უნდა ქონდეთ შეგნებული ჩვენ მოღვაწეებს და ზოგიერთ მოულოდნელ ხიჯათებს აიცილებენ. ჯერ კიდევ არ არის გვიან, ასარჩევია 17 ხმოსანი და 9 კანდიდატი. ჩვენ არ გამოვუდგებით პარტიათა დახასიათებას, ძხოლოთ მწუხარებით აღენიშნავთ იმ უთანხმოებას, რომელსაც შეუძლია საბჭოში თვითმართველობის პრინციპის მგომბელთა გამოხტუნება, რის საუკეთესო მაგალითს წარმოგვიდგენს ბათუმის საბჭოში პალმისა და ივანოვის პარბაში. ამისთანა კაცებს შეუძლიათ ნდობა დაუკარგონ თვითმართველობას, მით უმეტეს, რომ ეს მათთვის ხელსაყრელია. ნუ შეჩერდებიან ბათუმელები ერთს რომელიმე პირობაზე და ნუ ხელმძღვანელობენ მისადმი სიმპატიანტიპატიით; უარყონ, თუ ასეთი ვინმეა მათ შორის და საერთო საქმეს ნუ დაღატობენ. რა გინდ ნაკლიც ქონდეს დღევანდელ თვითმართველობას, ის მაინც ხელს ჩასაჭიდებელია, სხვა არა იყოს მცირედი სკოლა მაინც არის მომავლისა...

*
**

მეტათ საინტერესო განკარგულება მოუხდენია ქუთაისის გუბერნიის სამოსწავლო ადმინისტრაციის, როგორც „НОВ. ОБ.“ გადმოგვცემს (№ 6222). „ყველა დასაწყისი სკოლებისთვის დაუგზავნაჲთ ცირკულიარი, რომლითაც სოფლის მასწავლებლებს სასტიკათ აღკრძალული აქვთ ყოველთავე მონაწილეობის მიღება სოფლის საზოგადო საქმეებში. ამასთანავე მასწავლებლებს უბრძანებენ, რომ მოსწავლეთ გააცნონ ადგილობრივი ადმინისტრაციის როლი, დაწყებული გუბერნატორიდან პრისტავამდე“. უკანასკნელის წინააღმდეგ არა თუ რამე ითქვას, პირიქით მეტათ სასარგებლოც იქნება, რომ ჩვენმა გლეხებმა იცოდნენ ვის რა უფლება და რა მოვალეობა აწევს; მაშინ მისი ხვედრი სანახევროთ შემსუბუქდება.

სხვა-და-სხვა ამბები.

„ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების“ გამგეობამ თავის აგენტებს საქართველოს ყველა კუთხეში შემდეგი თხოვნით მიმართა: „უმორჩილესათ გთხოვთ, როგორც საზოგადოების დამხმარებელ წევრს, დაგვეხმაროთ, შეკრიბოთ მაღაურ წევრთა შორის ამა 1902 წლის საწევრო ფული და გამოგვიგზავნოთ, რაც შეიძლება მალე, რადგანაც საზოგადოება, უსახსრობისა გამო, ძლიერ შევიწროებულ მდგომარეობაში იმყოფება. თუ ერთათ არ შეუძლიათ წევრებს საწევრო ფულის გადახდა, შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ შემოიტანონ“.

ტფილისში ცნობილი მექანდაკე ბ-ნი ხოდოროვიჩი მორიგებია ქალაქის გამგეობას, გამოჩენილი რუს-მწერალის გოგოლის ძეგლის გაკეთებაში. ძეგლი უნდა მზათ იყოს მომავალ წლის 10 მარტისათვის. როცა ბ-ნი ხოდოროვიჩი საპირო მასალას და მოწყობილობას მიიღებს პეტერბურგიდან, გაშვებამ უნდა შეძლოს 250 თუმანი; ძეგლის დასრულებისა

და ჩაბარების შემდეგ სამი დღის განმავლობაში დასრულნი 250 თუმანიც.

ეროვნული

11 ნოემბერს, თფილისის პოლიცემისტურმა თქვენი ცენტრის ლარიაში მიიწვია თფილისის ბოქაულები და დაავალა იმათ, თვალ-ყური ადევნონ ტფილისში შეშის ვაჭრობის საქმეს. ბოქაულებმა ყურადღება უნდა მიაქციონ, რომ შეშის ვაჭრებმა მუშტარი არ მოატყუონ და შეშა ნაკლები არ მიცენ. ის ვაჭარი, რომელიც ზომაში მოატყუებს მყიდველს, პასუხის გებაში იქნება მიცემული. ამასთანავე პოლიცემისტრმა აცნობა ბოქაულებს, რომ ტფილისის სასმელ დუქნებსა, ტრაქტირებსა და ყავა-ხანებში ბევრი უპასპორტო ხალხი დაიარებაო და დაავალა, ასეთის კაცების შენიშვნის დროს, ოქმები შეადგინონ და წარუდგინონ. პოლიცემისტრმა დაავალა აგრეთვე ბოქაულებს ყურადღება მიაქციონ, რომ მეეზოგებმა უდრო-უდროვოთ არ დაგავონ ხოლმე ქუჩები დმოედნები.

თბილისის ახლათ არჩეული ხმოსნები მთავრობამ ოფიციალურათ უკვე დაამტკიცა და დღეს 17 ნოემბერს დაათმცებენ ახალ-არჩეულ ხმოსნებს, რომლებსაც ხვალ პირველ კრება ექნებათ. ქალაქის მოურავის მოადგილე მოახსენებს რომ ახალმა საბჭომ ქალაქის მოურავის არჩევანის დღე დწინწოს.

შინაგან საქმეთა და ფინანსთა სამინისტროებს, უწინოდისა და კავკასიის მთავარ-მართველის ერთმანეთ შორ შეთანხმებით, ამას იქით საქართველოს ექსარხოსი ყოვეთვის მიწყვეული იქნება მთავარ-მართველის საბჭოში, რა საბჭოს განსახილველათ საერობო ხარჯთ აღრიცხვა ექნება რადგან საეკლესიო-სამრევლო სკოლებს ამ ხარჯებიდან ლევათ ხარჯი.

გაზ. „მშაქ“-ი იუწყება, რომ კახეთის რკინის გზა აწაშენებლათ ტფილისში ამხანაგობა დგება და საფრანგეთ ფულიან კაცების დახმარებით მუშაობასაც უნდა შეუდგნავნ. ქაჭავაძისა და ინჟენერი სიმბერგის მიერ აღებული კონცესიის მიმართულებითაო. ამ ფულიან კაცების წარმადგენელს უთავებია ამხანაგობის შედგენაცა და საქმის გხორციელება; ამას გარდა სხვა სავაჭრო-სამრეწველო საქმების აღებაც სურთ ამ კაცებსაო.

„ნოვ. ობოზრ“-ს შეუტყვია, რომ ამიერ-კავკასიის რკინის გზების მმართველობისათვის 130 ათასი მანეთი მოუგზავნიათ ქიათურის რკინის გზის გასაგრძელებლათ სავურ დარკვეთიდან საჩხერემდე.

გაზეთები იუწყებიანრომ ტფილისის 1-ლ გილდის ვაქ. ე. ს. როზენფელს რამდენიმე დასი შეუდგენია ინჟენერ მეთაურობით ნუხა-შუშის მისასვლელ რკინის გზათა მიმთულების გამოსაკვლევათ. ეს დასები ამ დღებში მიემგზრებიან თავ-თავიანთ ადგილას და, როგორც ამბობენ, გზების მიმართულების გამოკვლევა მომავალ იანვრისათ დამთავრდებაო.

სოფ. წყნეთის (თფ. მაზრა) საზოგადოებას დაუდგინდა თბილისის გუბერნატორსაც დაუმტკიცებია, რომ ამ ფულში ერთ-კლასიანი სამინისტრო სკოლა დააარდეს. საგადოებას უქისრნია ამ სკოლის შესანახი შემდეგი ყოვე

წლიური ხარჯები: მასწავლებლისა—90 თუმანი მოსამსახურისა 10 თუმანი და სამი საჯერი შეშა.

ფინანსთა სამინისტროს ცნობებით, ბოლოს დროს ძალიან გაძლიერდა თუთუნის მოყვანა და მრეწველობა კავკასიაში. შარშან კავკასიიდან გაგზავნილი იქნა თუთუნის პეტრობურგის ფაბრიკებში—77.915 ფუთი, ტავრიისკი გუბერნიის ფაბრიკებში—34.907 ფ., დონის ოლქში—32,450 ფ., ჩერნომორისაში—13,808 ფ., ხარკოვისაში—4,365 ფ., კიევისაში—3080 ფ., მოსკოვისაში—1430 ფ., პოლტავისაში—946 ფ., ეკატერინოსლავისაში—850 ფუთი დასხვა. სულ კი კავკასიიდან შარშან გაზიდეს 172.184 ფუთი თუთუნის, თითქმის 25 ათასი ფუთით მეტი, ვიდრე წინა წელს.

ქუთაისის ქალაქის მოურავს შემდეგი საქმეები აქვს მიწოდებული უმაღლეს მთავრობის წინაშე საშუამდგომლოთ: ა) შუამდგომლობა იმის შესახებ, რომ ქუთაისზე გაყვანილი იქნეს რკინის გზა, ერთი—ამიერ-კავკასიის რკინის გზის შტო, ყვირილის სადგურიდან დაწყებული, და მეორე—შავი ზღვის ნაპირებზე გასაყვან რკინის გზის შტო; ბ) შუამდგომლობა იმის შესახებ, რომ ქუთაისში შემოტანილ-გატანილ საქონელზე დადებულ იქნეს საფუთო გადასახადი ნახევარი კაპიკი; გ) რომ დარჩეს კიდევ ხუთის წლის ვადით ხიდების შემოსავალი, რაც უდრის წლიურათ 17,000 მანეთს; დ) რომ ევატიოს ქალაქს პოლიციის ვალი 25,000 მან. და თანაც ათი წლის ვადით სრულიათ განთავისუფლებულ იქნეს პოლიციის შესაჩახ ხარჯისაგან; ე) შუამდგომლობა იმის შესახებ, რომ მთავრობამ მისცეს ქალაქს უსარგებლოთ სესხი 50,000 მან. ქუთაისში საავთმყოფოს დასაარსებლოთ, და ვ) რომ არ იქნეს გაუქმებული ბ-ნ გუბერნატორის განკარგულება ქალაქის აფთიაქის თბილისის ქუჩაზე გადატანის შესახებ. როგორც მკითხველს ეხსომება, კერძო მეაფთიაქეებმა გუბერნატორის განკარგულება სენატში განასაჩივრეს.

ეს რამდენიმე ხანია ქუთაისის სასულიერო სემინარიაში სწავლა არ ყოფილა. ეხლა სემინარიის მთავრობას გამოუცხადებია, ვისაც სწავლა სურს, თხოვნა შემოიტანოს და გამოაცხადოს თავის სურვილიო. მოსწავლეთაც დაუწყიათ თხოვნების მიცემა.

ვლ. ს. მესხიშვილი თავისის დასით გაეშართა ბათუმს, სადაც ტასო აბაშიძის მონაწილეობით რამდენსამე წარმოდგენას გამართავს.

ქიათურიდან „ცნ. ფურც“. წერენ: შავი ქვის მწარმოებელთა საბჭომ უკვე დაამთავრა აბანოს მოწყობა. საბჭომ ქუთაისიდან მოიწვია განსაკუთრებული კომისია, რომელმაც უნდა გასინჯოს აბანო და ჩაბაროს საბჭოს. მოქმედებას აბანო დაიწყებს 15 ნოემბრიდან. საზოგადო განყოფილებაში ფსი მუშებისათვის ერთი შაურია: აბანო დაჯდა 70,000 მანეთი.

კორესპონდენციები.

ბათუმი. 10 ნოემბერს მიხდა ქალაქის არჩევნები, რომელიც დაიწყო დღის ათ საათზე და დასრულდა დამან თერთმეტის ნახევარზე. შესავალ კარებზე შემდეგი შინაარსის განცხადება იყო გაკრული: „ვინც პირველ სათამაშო არ გამოცხადდება (იგულისხმე ამომრჩეველები) მეტი შესვლის ნება არ აქვს“. კერძო შერთავის კი შესვლა სრულიად აღკრძალული იყო. საარჩევნო იუვენ 41 ხმოს-

ანი და 9 კანდიდატი. უთი დაიდგეს 82 კანმა.—მათ შორის 35 ქართველმა. არჩეულ იქნ 24 ხმოსანი,—მათ შორის რუსები 10, ქართველები 7, სომხები 6 და ერთი ბერძენი.

აი სია არჩეულ პირებისა: 1) აკი იანი სტეფ. 187 შ. 2) ანდრეევი 190 თ.—180 შ. 3) ბარაკოვი 251 თ.—189 შ. 4) გასკოვი 188 თ.—185 შ. 5) გაიდაშურაოვი იოსებ 191 თ.—182 შ. 6) გრაიესკი 222 თ.—151 შ. 7) გოგიჯანოვი 206 თ.—167 შ. 8) დიმიტრაიდი 214 თ.—159 შ. 9) ელიაჟა გრიგოლი 225 თ.—148 შ. 10) სეპარანიათი 187 თ.—186 შ. 11) ლომანძე ივლანე 194 თ.—179 შ. 12) შატკანოვი 202 თ.—171 შ. 13) შირაიანოვი 211 თ.—162 შ. 14) შატკუტაძე დიმი 199 თ.—174 შ. 15) მუჟთი ზადე (ქართვ. მაჰმად.) 190 თ.—183 შ. 16) ხანსკვიჩი 197 თ.—176 შ. 17) რადვილოვიჩი 189 თ.—184 შ. 18) საშაევი 201 თ.—172 შ. 19) სელი-არკესკი 210 თ.—163 შ. 20) სიბირიაკოვი 209 თ.—164 შ. 21) თარუშკი 237 თ.—136 შ. 22) ხუდადოვი 240 თ.—133 შ. 23) წერეთელი 219 თ.—154 შ. 24) სეზონოვი 223 თ.—150 შ.

როგორც ხედავთ, ქართველები სასტიკათ დამარცხდნ და გამარჯვება რუს-სომხებს დარჩათ. სულ გამოცხადდნ 373 ამომრჩეველები, მათ შორის ქართველების რიცხვი 180-და აღიდა. თუ რომ ქართველ ამომრჩეველებში ერთობა ყოფილიყო, მაშინ გამარჯვება სხვებსაც არ დარჩებოდა; შარა, აშკარაა, ქართველებმა ერთმანეთს უღალატეს, საზოგადო საქმე ზრად ინტერესს არჩეულს და ამით თავის თავი დამარცხეს. რუს-ამომრჩეველების რიცხვი 60 არ აღმატებოდა და, მიუხედავად ამისა, გამარჯვება მანც მათ დარჩათ. ცხადია, ზოგიერთმა ქართველმა ამომრჩეველებმა რუსებს მიცეს თეთრი, თავისიანებს კი შავი.—ჩვენის აზრით, ელიაჟა-ვოლსკის წყალობით იქნენ ქართველები გამომეკეპულნი ბათუმის საბჭოდან. აი რჩაინათ: ელიაჟა და ვოლსკი ხომ მუდამ ქმშობენ ერთმანეთში, მარა ამას წინათ შეერთდნ და შეერთებული ძალით გააძევეს დამსახურებული და მარტოკმული ექიმი ტრიანტოვლიდესი ქალაქის საკათოლიკოედან. ამით მათ საშუამდგომლო დაუკარგეს ქართველ-ამომრჩეველებს ბერძენები, რომლებიც დღემდე ერთათ მოქმედებდნ ქართველებთან. ამასაც არ დაჯერდა ელიაჟა და თავის მარტოთ გაილაშქრა ვოლსკის მარტოის წინააღმდეგ და დაამარცხა ქართველები, რ. ი. საუკოისონი, როგორც მაგ. ჩხეიძე, ჯაგელი, სანსტარაშვილი, ბერძენიშვილი და სხვ. გამარჯვებული დარჩა ელიაჟა თავის მარტოთ. ელიაჟას მარტოს შეადგენენ ლუკა გაბუნია, (რომელიც საბუნდორო დამარცხდა) გრიელსკი და კომპანია. გრიელსკი არის ცნობილი მალმის ალფა დი ომეკა. თუმცა ასე სამწუხაროთ გათავდა ქართველებისთვის ეს არჩევნები, მარა ერთი სასიამოვნო ამბავი მაინც მოხდა: გააშავეს ცნობილი მალმი და ლუკა გაბუნია, რასაც დამსწრე საზოგადოება ტაშის ცემით მიეკება.

არჩევნები ჯერ დასრულდნ და არ ჩაითვლება. საარჩევნო კომისია 17 ხმოსანი და 9 კანდიდატი. თუ ესდა მაინც შეერთდებიან ქართველები, შესაძლებელია საქმე ცოტადნათ გამობრუნდეს.

ბეგლარ მელია.

სამბრძენი. მგონი მომავალინებულ ცოდვით არ უნდა ჩამოვიდნ, თუ სამბრძენის შესახებ სამართლიანობის საფუძველზე დამყარდნ უნდა. საცოდავი სამბრძენია! ღამის არი ღამთა იმსხვერპლს. ათი წამით წვიმა და შეუძლებელი ხოება ქუჩებზე გავლა, მეტადრე თუ დამკა. ქუჩების განათება წინაუნშადაც არ მოხდათ სამბრძენიელებს. ან სადა ცხადიათ ასეთი საქმისათვის, როცა უფრო თავ სატენი საქმეებსა და მკვლელობათ: „პრეფერანსი, რამის და ღოტო“. გარდა ამისა ერთი ამასე უფრო ბევრათ რთული საკითხი აქვთ გადასწავლილი. აი ეს საკითხიც: შეიყრის თავს რამდენიმე პირნი ზედადნათ დექნის წინ,

— მთავრობამ გადაიღო ის თანხა, რომელიც განაზღვრა ადგილებში რუსთა გადასახლების საქმეს ხმარდება. წესს ამ საქმისათვის გადაიღო 98 ათასი; გაისს კი გადაიღება 205,000 მან.

სახელმწიფო.

ინგლისი. პრეზიდენტმა კრიუგერმა და ბურების სარდლებმა თითქმის ყველამ სათითაოთ სამხრეთ-აფრიკის ომის ისტორია დაწერეს, გამომცემლებს მიყიდეს და აღებული ფული ბურების ქვრივებსა და ოპლებს მოახმარეს. ყველაზე დიდ ფასში პრეზიდენტ კრიუგერის წიგნი გაიყიდა, გენერალ დევეტსაც დაუწერია წიგნი და ერთ გამომცემლისათვის 75 ათას მანეთით მიუყიდა. გაზ. „მატენ“-ის კორესპონდენტი იუწყება: დევეტის წიგნი რამდენსამე ენაზე გამოვა მომავალ 1 დეკემბრისათვისაო (ახ. სტ.). წიგნს სათაურათ „სამი წლის ომი“ აწერია და 500 გვერდი აქვს.

❁ გაზ. „ფინანსიულ ნიუს“-ი იუწყება, ინგლისისა და იტალიის მთავრობას მოლაპარაკება აქვთ გამართული ომის თაობაზე, რომ იტალიელი მუშები ტრანსვაალის ოქროს მადნებში წაიყვანონ სამუშაოთ. იტალიის მთავრობამ ადოლფ როსი გაგზავნა სამხრეთ-აფრიკას იქაურ პირობათა შესასწავლათ. როსიმ უნდა გამოიკვლიოს, სასურველია იტალიელების დასახლება სამხრეთ-აფრიკას, თუ არა და ამის თაობაზე მოხსენება წარუდგინოს მთავრობას.

საზრახვეთი. დემოკრატია ყველგან მხნეთ ცდილობს, სახალხო განათლება რიგზე მოაწყოს. ცდილობენ, რასაკვირველია, საფრანგეთშიაც. აქაურმა ინტელიგენციამ პარიზსა თუ პროვინციაში მრავალი სახალხო უნივერსიტეტი დააარსა და არაფერი არ დაზოგა, რომ ეს უნივერსიტეტები ხალხის მოთხოვნილებისა და საჭიროების დაკვალათ მოეწყოს, მაგრამ სამწუხაროთ, აღმოჩნდა, რომ ამ უნივერსიტეტებზე არც თუ მაგრე რაგათ დიდი სარგებლობა მოუტანეს ხალხსა. მუშები ათი საათის მუშაობის შემდეგ ისე იღლებიან და იქანცებიან, რომ ამ უნივერსიტეტში სიარულის თავი აღარა აქვთ. თუმცა სწავლის სურვილი და ხალისი კი დიდი აქვთ. ამიტომ სახალხო უნივერსიტეტების დაარსების მოთავეებმა გადაწყვიტეს, აგიტაცია გავმართოთ და ვეცადოდ, რომ ყველა ქარხნებსა და ფაბრიკებში რვა საათის სამუშაო დღე დაწესდესო. ესენი ამბობენ: სანამ მუშები ყოველ დღე ათ საათს მუშაობენ, ყოველი ჩვენი ცდა და შრომა არაფერს სარგებლობას არ მოუტანს სახალხო განათლებასაო; ჩვენი ზრუნვა მოზარდ თაობის განათლებისათვის სულ ამაო იქნებაო. თუ უნდათ, რომ მოზარდმა თაობამ სკოლის გარეთაც ისწავლოს რამე, უსათუოთ რვა საათის სამუშაო დღე უნდა დაწესდესო; ხალხისათვის კი სკოლის გარეთ სწავლა იმდენავე ხაჭიროა, როგორც თითონ სკოლაო.

გერმანია. პოზნანის პოლონელები შიშით მოვლიან მომავალ საპარლამენტო არჩევნებს. პოლონელებს ეხლა 14 დეპუტატი ყავთ რეისტაგში და თუ მომავალ არჩევნის დროს ძლიერ არ ეცადენ, ამდენ დეპუტატს ვეღარ აირჩევენ. წინათ გერმანელი კათოლიკეები და პროგრესისტებიც კი არ ერიდებოდნენ პოლონელის არჩევას, ეხლა კი სულ სხვა იქნება. პოლონელებსა და გერმანელებს შუა დიდი მტრობა ჩამოვარდა. პოზნანში ყველა გერმანელი პარტიები, სოციალ-დემოკრატების გარდა, თანხმობით იმოქმედებენ და ყველანი ერთპირათ პოლონელების წინააღმდეგ გაილაშქრებენ. მოსალოდნელია, რომ გერმანელ კათოლიკეთა უმეტესობა მომავალ არჩევნის დროს პოლონელებს გადუდგეს და გაკატისტებს მიემხროს. კანონიერ აგიტაციის გარდა, გერმანელები,

რასაკვირველია, უკანონო აგიტაციასაც მიმართავენ: გერმანელი კაპიტალისტები პოლონელ მუშებს ძალას დაატანენ, რომ გერმანელები აარჩიონ დეპუტატებათ. ეს ძალდატანება მით უფრო საშიშია, რომ ეხლა, სასოფლო-სამეურნეო კრიზისის გამო, კაპიტალისტებს მაგრე რიგათ არ სჭირიათ მუშახელი.

პოლონელებს საქმაოთ დაძველებული საარჩევნო წესები აქვთ. სოფლებში ხომ ნამეტნავათ ცუდათ აქვთ მოწყობილი სიარჩევნო საქმე: პოლონელი გლეხ-კაცი მძიმე და გონება გაუხსნელია, ამიტომ პოლონელი ინტელიგენცია სოფლებში ბეჯით აგიტაციის გამართვას აპირებს. ის არა კმარა, რომ არჩევნების წინა დღეებში დავიწყოთ აგიტაცია, ეხლავე უნდა შევუდგეთ ცდასაო. პოზნანის პროვინციალურ საარჩევნო კომიტეტმა წერილით სთხოვა საოლქო კომიტეტებს: ეხლავე აგიტაცია გამართეთ, ყოველ სოფელში კრებებზე გამართეთ და ხალხი არჩევნებისათვის მოამზადეთო.

მაკედონია. მაკედონიის კომიტეტის თ. კოლომარე პროფესორი მიხაილოვსკი ამ ჟამათ ევროპაში მოგ. უიოპ! იმ აზრით, რომ მაკედონელებს ევროპელების თანაგრძნობა მოუპოვოს. ამ ხანათ მიხაილოვსკი პარიჟში იმყოფება. ვენაზე რომ გაუვლია, მიხაილოვსკის „ნ. ფ. პრესეს“-ს თანამშრომელთან საუბარი ქონია და მაკედონიის მდგომარეობა, აჯანყებულთა ძალა და მიზანი დაუსურათებია: „მაკედონიის მდგომარეობა საშინელია. ჩვენი სურვილი ორის სიტყვით გამოითქმის: გვინდა, რომ ქრისტეანებს ის უფლება ქონდეთ, რაც ოსმალებს აქვთ, ანუ, სხვანაირაა, რომ ვსთქვათ, მხოლოდ ის გვინდა, რომ ბერლინის ხელ-შეკრულობის მე-23 მუხლი ასრულდეს. მაგრამ ხონთქარი აბდულ-ჰამიდი არას დროს არ შეასრულებს ჩვენს მოთხოვნილებას. ევროპაში გონიათ, მაკედონიის მოძრაობის მიზეზი ბოლგარიააო. პეტერ-ბურგიდან და ვენიდან არა ერთხელა სთხოვეს ბოლგარიის მთავრობას, მაკედონიის მოძრაობას ხელს ნუ უწყობო. მაგრამ ბოლგარიის მთავრობა აქ არაფერ შუაშია. მაკედონიის მოძრაობა მარტო იმ მიზეზით დაიწყო, რომ მაკედონია საზარელ მდგომარეობაშია.

ბოლგარიაში ბევრი მაკედონიელი გადასახლდა და აი სწორეთ ესენი უწყობენ ხელს აჯანყებას. რაც ბოლგარიის დედა ქალაქ სოფიაში ხალხი ცხოვრობს, ნახევარი სულ მაკედონელები არიან. მდინარე დუნაის ორთავე ნაპირასაც თითქმის 250 ათასი მაკედონელი ცხოვრობს. ისიც ნუ დაგავიწყდებათ, რომ ამოდენა ხალხი უმეტეს ნაწილათ განათლებულნი არიან. 550 წელიწადია, რაც ბალკანეთის ნახევარ კუნძულზე შინაური ბრძოლა არა სწყდება, მაგრამ საქმე ჯერ არა დროს არ გამწვავებულა ისე, როგორც ეხლა. მაკედონიაში მთელი ხალხი კი არ აჯანყებულა, ისე, მაგალითათ, როგორც საფრანგეთის რევოლიუციის დროს აჯანყდა. ამისთანა მოძრაობა ბოლგარიის ხალხის ხსიათს როდი შეფერის. მაკედონიაში დღესაც იმნაირი ამბები ხდება, როგორც ძველ სიმღერებსა და აქმულებებშია აწერილი; მაკედონიაში გაიღუკების აჯანყებაა. 20—26 კაცი პატარა რაზმს შეადგენენ, ერთს უფროსს აირჩევენ და უმოწყალო პარტიოზანულ ბრძოლას იწყებენ ოსმალებთან. ზოგიერთმა სარდალმა, მაგალითათ, გენერალ კონჩევმა და პოლკოვნიკ ნიკოლოვმა მშვენიერათ იციან სამხედრო საქმე. ესენი ბოლგარიის ჯარში მსახურებდნენ. ზოგიერთ სარდლებს მშვენიერი იარაღი აქვთ. ბევრ რაზმს მაგარი, მიუვალი ადგილები უჭირავს. აჯანყება იმიტომ გაძლიერდა ასე, რომ ხალხი თანაუგრძნობს აჯანყებულებს.

ოსმალების მთავრობა ჩვეულებრივათ მალავს ყველა ამ ამბებს, მაგრამ როდემდი დამალავს. მაკედონელებს ჯერ კი-

დევ ბერლინის კონგრესის დროს დაპირდნენ, ისეთივე უფლებები მოგვეცემათ, როგორც ოსმალებს აქეთო. მაკედონელებიც მხოლოდ ამ უფლებას თხოულობენ. ჩვენ ვთხოვთ ვეროპას, რომ ოსმალების მთავრობას ბერლინის ხელშეკრულება შეასრულებიოს. მართალია ზოგიერთ სახელმწიფოს ელჩები ხან-და-ხან ხმას ამოიღებენ ხოლმე ჩვენ სასარგებლოთ, მაგრამ აქედან ჯერ-ჯერობით არა გამოსულა-რა. საჭიროა, ყველა ელჩები საერთოდ ეცადნენ. სანამ ოსმალების ბატონობას თავს არ დაახწვენ, მაკედონიას არა ეშველება რა. მაკედონელები ვეროპის შემწევობას ელიან. ვეროპა ნიადაგ ეუბნება, ჯერ კიდევ მოიცადეთო, მაგრამ ამდენი მოთმინება მობეზრდათ; მაკედონიის საშინელ ყოფას ბოლო უნდა მოეღოს. გაზაფხულზე აჯანყება უფრო გაძლიერდება. თითონ ვეროპის სარგებლობა მოითხოვს, რომ ბალკანეთში მშვიდობიანობა იყოს. მშვიდობიანობა კი მხოლოდ მაშინ დამყარდება, როცა ოსმალებს ბერლინის ხელშეკრულებას შეასრულებიებენ“.

„ახლა დე პარი“-ს თანამშრომლისათვის მიხაილოვსკის უთქვამს: უმთავრესათ საფრანგეთისა და ინგლისის შემწეობის იმედი მაქვსო. ამას გარდა, მიხაილოვსკის უთქვამს, მაკედონიის კომიტეტი 4000—5000 აჯანყებულ კაცს ინახავს თავის ხარჯითაო.

ავსტრო კუნგრატი. ავსტრიის რეიხსრატის უკანასკნელ სხდომის დროს დებუტატები ლანძღვა-გინებას აღარ დასჯერებია და ნამდვილი ჩხუბი გაუმართავთ.

პარლამენტს ერთს დაუყოვნებლივ წინადადებაზე ჰქონდა სჯა. ეს წინადადება იმაზე იყო შეტანილი, თუ რკინის გზებზე სად რა ენა იხმარებოდესო. პანგერმანისტმა ნავაკმა პროტესტი გამოაცხადა: სხვა-და-სხვა ადგილებს ჩეხები გერმანულ სახელების მაგიერ ჩეხურ სახელებს არქმევნო. ჩეხმა ეისშტედტერმა პასუხის მიგება მოიწადინა, მაგრამ პანგერმანისტებმა ლანძღვა დაუწყეს და ლაპარაკი შეაწყვეტინეს. შტეინმა დაიყვირა: „რეგენები ხართ“! ჩეხებმა ამნაირსავე ლანძღვით უპასუხეს, მაგრამ მალე ლანძღვასაც არ დასჯერდნენ. ჩეხი ზეინალი გერმანელს გრესტლს შეეკამათა და მიამხა: „გერმანული ლორი ხარო“! — „ეს გასაოცარი თავხედობააო“, — დაიყვირა გრესტლმა და თავის მოწინააღმდეგეს ეცა. მართალია გრესტლი დაიჭირეს, მაგრამ ყველგან ჩეხები და გერმანელები მაინც ერთმანეთს ეტაკნენ. პანგერმანისტების შეთაური შენერერი ძლიერ ღონიერი კაცია—ხელათ წინ მოექცა ყველას, ზეინალზე ხელი მიიშვირა და დაიყვირა: „წააქციეთ, დაკარით!“ ნამდვილი კრივი გაიმართა. ჩეხებს უკან დაწვეინეს: ზეინალი სკამიდან თავდაყირა ძირს გადავარდა და კიბის საფეხურზე დაგორდა; გზაში გერმანელ ლეხერს დაეტაკა და წააქცია. მოჩხუბრები ერთმანეთს მუშტით სცემდნენ; ყველანი აშფოთდნენ და ყვიროდნენ. ვინც ჩხუბში მონაწილეობას არ იღებდა, იძახდა: „სირცხვილია, სირცხვილი! ფუ!“ გაღერეებზე საზოგადოება აღელდა. პალატის თავმჯდომარე და იმისი თანაშემწე მოჩხუბრების დასამშვიდებლათ მივიდნენ. სხვა დებუტატებიც გაქანდნენ გასაშველებლათ. მაგრამ მოკრივენი თითონ გაშვედნენ: დაწითლებულნი, აწეწილის თმით წინ მიწვედნენ და, ბრალიანსა, თუ უბრალოს, ყველას, ვინც შეხვდებოდათ, მუშტს უშენდნენ. პალატაში წესიერება ძლივს ძლივობით აადგინეს და მოჩხუბრები თავ-თავის ადგილას დასხეს. მაგრამ კიდევ დიდხანს ვერ დამოშმანდნენ: კიდევ კარგა ხანს ამკობდნენ ერთმანეთს ლაზათიანის სიტყვებით.

ბოლოს, როცა გინებაც შესწყდა, თავმჯდომარე თავის ადგილს დაჯდა და ნაცემ ჩეხს ზეინალს შენიშნა მისცა „გერმანულ ლორის“ თქმისათვის. ამ შენიშვნამ ახალი შფოთი მოახდინა. ჩეხებმა გამოაცხადეს: ზეინალს უსამართლოთ

მიეცა შენიშვნაო და პროტესტის ნიშნათ ყვირილი დაიწყეს, მაგრამ აე არეულობამ დიდხანს არ გასტანა და პალატა კამათს შეუდგა. ყველანი ძლიერ აღელვებულნი იყვნენ, ვინცოდათ, ჩხუბი კიდევ არ მოხდესო და პრეზიდენტმა უსაჩუქრობით სხდომა დახურა.

*
*
(მანუკიდან).

ბრძენ ებრაელის ახალ საფლავზე ვიდექ, ვუვდებდი ყურს ხალხის სიტყვას, მესმოდა როგორ აღფრთოვანებით მკვდარს მიუძღვნიდნენ ქებათა-ქებას. მაგრამ გავოცდი რა დავინახე რომ წარმოსთქვამდნენ წმიდა ლოცვებსა და იმავე დროს მიყრილ საფლავსა კიდევ ესროდნენ მიწას და ქვებსა. „ლოცვლებს დატანჯულთ ყვავილებს ვუფენთ, ჩემს შეკითხვაზე მათ მიპასუხეს, ხოლო მკვდრებს კია ქვებით ვაცილებთ ანდერძ ვურულებთ ჩვენს ძველ წინაპრებს.“ ოხ, ჩვენში მეთქი მაგრე არ არი, ვსთქვი, ჩვენ სრულებით სხვაგვარ ვიქცევით, გვირგვინებს მხოლოდ მიუძღვნით მკვდარსა და ცოცხალს კია ვაძევებთ ქვებით!

ი. ევლოშვილი.

ი მ ნ ი რ.

(მოთხ. ჩეხოვისა)

III.

სტარცევი მეორე დღესვე წავიდა ტურკინისას, რომ კოტიკისათვის წინადადება გაეკეთებია. მაგრამ ეს ვერ მოხერხდა, რადგანაც კოტიკი ოთახში ჩაკეტილიყო და პარიკმახერს თმას აკეთებებდა. ის საცეკვაო საღამოზე სამეჯლისო დმბაზში მიდიოდა.

ამიტომ სტარცევი იძულებული შეიქნა სასადილო ოთახში მჯდარიყო და ჩაის შექცეოდა. ივან პეტროვიჩმა, რა შენიშნა, რომ სტუმარი მოწყენილი და ჩაფიქრებული იყო, მის გასამხიარულებლათ ამოიღო უბის ჯიბიდან წერილფი და კითხვა დაუწყო. ერთი იმ წერილთაგანი, რომელიც მამულის გამგე ნემესს ეკუთვნოდა, მეტათ სასაცილო კლოთი იყო დაწერილი. ნემეცი არეულ-დარეული ენით წერდა, ვითომც მამულში ყველა „ხელშეკრულობა“ (ალბათ საკეტი) გაფუქდა და „სიმტკიცე“ (ვითომც ლობე) გადმოინგრაო.

«მზითევი ჩემი აზრით, ცოტა არ უნდა ექნეს», — ფიქრობდა სტარცევი, რომელიც წერილების კითხვას დაფანტულათ უგდებდა ყურს.

მთელი ღამის უძილარი სტარცევი თავს როგორღაც დაბნედილათა გრძნობდა, თითქო რაღაც ტუბილი და თან დამატობებელ-დამაძინებელი დააღვეინესო. სულთ რაღაც გამოურკვევლობასა; მაგრამ ამასთანავე სიხარულსა და სითბოსა გრძნობდა. თავში კი რაღაც უჩინარი ძალა შემდეგსა ბჭობდა:

„შესდექ, დაუფიქრდი, სანამ დრო გაქ! განა შეგეფერება შენ ის? ის განებიერებულია, ეინიანია; შეუადლის ორ საათამდი ძინავს, და შენ კი, შენ უბრალო მედავითნის შვილი ხარ, სოფლის ექიმი“...

„მერე ვითომ რაო!“ — ფიქრობდა სტარცევი. — თუნდ ასეც იყოს“...

„ითხოვ თუ არა“, — არ ისვენებდა უჩინარი ძალა, — „უეჭველია, მისი მშობლები გაიძულებენ სოფლის ექიმობას თავი დაანებო და ქალაქში გადასახლდეს“.

„მერე ვითომ რაო“! — ფიქრობდა სტარცევი. — მეტყვიან ქალაქში გადასახლებას, — გადავალ ქალაქში. მომცემენ მზითვეს, ვიყიდით ავეჯეულობას, მოვეწყობით“...

დაბოლოს ეკატერინა ივანოვნაც გამოვიდა სამეჯლისო კაბაში გამოწყობილი, ყელ-მოღერებული, ლამაზი და კოპწია. სტარცევმა სიამოვნებისაგან თვალი ველარ მოაშორა და ისეთ აღტაცებაში მოვიდა, რომ სიტყვის თქმა ვეღარც კი მოახერხა. მხოლოდ მიჩერებოდა და ილიმებოდა.

კოტიკს გამომშვიდობება უნდოდა, მაგრამ სტარცევიც (აბა, რაღა მოხელე იყო ის იქ უიმისოთ) ზეზე წამოდგა და შინ წასვლა დააბირა: ავამყოფები მიცდიანო...

— რა გაეწყობა, — უთხრა ივან პეტროვიჩმა, — წაბრძანდით და თან თქვენი ეტლით კოტიკი დარბაზამდის მიაცილეთ.

გარეთ ოღნავ წვიმდა. ისეთი ბნელოდა, რომ მხოლოდ მეეტლის ხრინწიანი ხველებით თუ მიხვდებოდნენ სად იდგა ეტლი. ეტლი გადმოხურეს. სტარცევი და კოტიკი ჩასხდნენ და ეტლიც დაიძრა.

— მე კი გუშინ სასაფლაოზე ვიყავი — უთხრა სტარცევმა, — თქვენის მხრივ დიდი სისასტიკე და უგულობაა, რომ...

— მართლა სასაფლაოზე იყავით?

— დიახ, გახლდით და შუაღამის ორ საათამდე იქ გიცდიდით, მე ვიტანჯებოდი...

— ახია თქვენზე, — იტანჯეთ. როგორ ვერ მიხვდით, რომ მე გგებობოდა!

კოტიკი ყმაყოფილი იყო თავისი თავის, ვინაიდან ასე კობტათ „გაადურაქა“ სტარცევი, რომელსაც ძლიერ უყვარს იგი. სიამოვნებისაგან ძალზე გადიხარხარა, მაგრამ ერთბაშად შეშინებულმა დაიკვილა, რადგანაც სწორეთ ამ დროს ცხენებმა ეხოს ქისკარში შეუხვიეს და ეტლიც ცალ-გვერდზე გადაიხარა. სტარცევმა ეკატერინა ივანოვნას წელზე ხელები მოხვია. შეშინებული კოტიკი მიეყრდნო სტარცევს. ეხლა კი ვეღარ შორთმინა სტარცევმა, ღონივრათ მიიკრა გულზე და გაშმაგებით ჩაუკოცნა ტუჩები, პიკაპი და ლოყები.

— გეყოფა, — ცითვით უთხრა კოტიკმა.

რამოდენიმე წამის შემდეგ ეკატერინა ივანოვნა უკვე დარბაზში იყო, ხოლო წესიერების დამკველი მეეტლე პანტელეიმონს საზიზლარი ხმით უღრიალებდა:

— რას გაჩერებულხარ, შე ჯირკვო, შენა! წაიყვა ეტლი!..

სტარცევი შინ წავიდა, მაგრამ მალე ისევ უკანვე მობრუნდა. ტანზე სხვისი ფრაკი ეცვა, კისერზე მოუხეშავი გალსტუკი, რომელიც სულ განზე იცქირებოდა და ცდილობდა საყულოს მოცილებოდა. შუალამე იქნებოდა, როცა სტარცევი კოტიკს გატაცებული შემდეგს ელაპარაკებოდა:

|| — ო, რა ცოტა აციან იმათ, ვისაც არავინ ყვარებია! მე მგონია, რომ საესებით ჯერ არავის აუწერია სიყვარული. და არცა მჯერა, რომ შესაძლებელი იყოს ამ ნაზი, საამოთ წარმტაცი და მტანჯველი გრძობის აღწერა, მაგრამ თუ ერთხელვე ვინმემ გამოსცადა სიყვარული, ის არც ეცდება სიტყვებით მის გადმოცემას. რის მაქნისია წინასიტყვაობა, აღწერილობა? რა საჭიროა ზედ-მეტე მჭერ-მეტყველობა? ჩემი სიყვარული უსახლდროა... გთხოვ, გემუდარები, — როგორც იქნა მოახერხა სტარცევმა, — წამომყვეით ცოლათ!..

— დიმიტრი იონიჩ, — ცოტა ფიქრის შემდეგ, მეტის-მეტე სერიოზული კილოთი უთხრა ეკატერინა ივანოვნამ. —

დიმიტრი იონიჩ, დიდათ გმადლობთ დაფასებინათვის, მე თქვენ დიდ პატივსა გცემთ, მაგრამ... — წამოდგა ფეხზე და ისე განაგრძო, — მაგრამ, უკაცრავათ, თქვენი ცოდნა... მე მიმძლია. სერიოზულათ ვილაპარაკოთ. დიმიტრი იონიჩ, თქვენ კარგათ მოგეხსენებათ, რომ მე ჩემ სიცოცხლეში ისე არა მიყვარს რა, როგორც ხელოვნება. გაგიყვებით, თავ-დავიწყებამდის მიყვარს მე მუსიკა. მას და მარტოთ მას შევსწირე ჩემი სიცოცხლე. მე მწადს მსახიობი (არტისტა) შევიქნე, მე დიდება და სახელი მწყურია, მე მინდა თავისუფალი ვიყო, თქვენ კი გნებავთ მე ისევ ამ ქალაქში ვიცხოვრო უშინარსოთ, უსარგებლოთ, უმნიშვნელოთ?.. გაეხთე თქვენი ცოლი, — ო, არა, უკაცრავათ, მაპატივეთ. ადამიანი უმალღეს მიზნისაკენ უნდა ილტვოდეს და მე კი ქმარ-შვილიანობა სამუდამოთ შემბოჰავდა... დიმიტრი იონიჩ, — (კოტიკი ოღნავ გაილიმა, რადგანაც „დიმიტრი იონიჩ“-ის თქმის დროს გაახსენდა „ალექსეი ფეოფილაქტი“-ი), დიმიტრი იონიჩ, თქვენ კეთილი, პატიოსანი, ჰკვიანი ადამიანი ხართ, თქვენ ყველაზე უკეთესი ხართ... — კოტიკს ძვლებში ცრემლები მოერია, — მე თქვენ სულითა და გულით თანაგიგრძნობათ, მაგრამ... მაგრამ თქვენვე მიხვდებით...

რომ არ ეტირა, კოტიკაპირი იქით მიიღო და სასტუმრო ოთახში გავიდა.

სტარცევს გული დაუწყწარდა. როცა გარეთ გამოვიდა, თავდაპირველათ მოიგლიჯა მოუხეშავი გალსტუკი და თავისუფლათ ამოისუნთქა. სტარცევს, ცოტა არ იყოს, რცხვენოდა და თან თავმოყვარეობასაც შეურაცხყოფილათ გრძნობდა, რადგან სრულებით უარს არ მოელოდა. არ უნდოდა დაეჯერებია, რომ ამდენ მის ოცნებას, ლოდნსა და იმედებს ასეთი ტუტუტური ბოლო მოყვებოდა, თი ქოს სცენის მოყვარეები სადღაც პატარა რეპერტუარ ვოდევილ ოამა-შობენო ენანებოდა ცუდ-უბრალოთ დაკარგული, დაუფასებელი გრძნობა მისი სიყვარულისა, იმდენათ ენანებოდა, რამ მზათ იყო ან აღრიალებულიყო და ან, რაც ძალა და ღონე ქონდა, პანტელეიმონისათვის ზურგზე მიერთყმია ქოლგის ტარი...

სამი დღე ცუდ გუნებაზე იყო. არაფერი საქმის თავი მას არ ქონდა, არც სვამდა, არც ჭამდა და არც ეძინა. მაგრამ, როცა გაიგო, რომ ეკატერინა ივანოვნა მოსკოვში წავიდა კონსერვატორიაში შესასვლელათო, სრულებით დამშვიდდა და ძველებურ ცხოვრებას მიყო ხელი.

მას შემდეგ, როცა მოაგონდებოდა ხოლომე სასაფლაოზე ხეტიალი და ფრაკის სათხოვრათ ქალაქში სირბილი, ზანტათ გააზმორებდა და იტყოდა ხოლომე:

— არა, რამდენი წვალება გამოვიარე!..

VI.

ოთხმა წელიწადმა გაიარა ქალაქში სტარცევს უკვე დიდი პრაქტიკა ქონდა. ყოველ დილით საჩქაროთ მიიღებდა სოფ. დელიაჟინში ავამყოფებს და მაშინვე გაეშურებოდა ქალაქის ავამყოფებთან. ეხლა მის ეტლში ძველებურათ ორი ცხენი კი არ ება, არამედ სამი და, როგორც ეტლი, ავოეთვე ცხენებიც, ათასგვარი ლამაზი უღარუნებით იყო მორთულ-მოკაზმული. თვითონ სტარცევი გასუქდა, გაივსო და ფეხით სიარული ეძნელებოდა, რადგანაც ქშენა ქონდა ავარდნილი. მისი მეეტლე პანტელეიმონიც ძალზე გასუქდა, და, რაც უფრო განზე მოდიოდა, მით უმეტეს ოხრავდა და თავის მწარე ხვედრს უჩიოდა: ამდენმა ცხენოსნობამ მომქანცა-მომამუძღურაო!..

სტარცევი ბევრ ალაგას დადიოდა, დიდ-ძალი ნაცნობებიცა ყავდა, მაგრამ არც ერთ მათგანს არ დამეგობრებია.

ნაცნობების მითქმა-მოთქმას, მათ შეხედულებას ცხოვრებაზე და საზოგადოთ მათ საქციელს მოთმინებიდან გამოყავდა იგი. მაგალითებმა დაარწმუნეს ის, რომ, სანამ იქაურ მცხოვრებთან ქალაქსა თამაშობ ან შემწვარ-მოხრაკულეს შეექცევი, მანამ ისინი, ე. ი. იქაურები, მშვიდნი, გულ-კეთილნი და არც ისე ტუტუცნი არიან. მაგრამ საკმარისია დაელაპარაკო იმისთანა რამეზე, რასაც კბილი ვერაფერს მოუხერხებს, მაგალითათ, პოლიტიკაზე ან მეცნიერებაზე, ერთბაშით გამოყეყენდებიან და ისეთ რამეებს წამორბევიან, რომ ყურებში ბამბა უნდა გაიკეთო. როდესაც ლისერალურ ნაწილს იქ მცხოვრებისას დაელაპარაკებოდა ხოლმე სტარცევი თუნდ იმაზე, რომ, ღვთის მადლით, კაცობრიობა წინ მიდის და ახლო მომავალში მისივეს აღარც „პასპორტი“ იქნება საქირო და აღარც სიკვდილით დასჯაო,—მაშინ იქაური ლიბერალები როგორღაც გვერდზე შეხედავდნენ ხოლმე მას და უნდობლათ შეეკითხებოდნენ: „მამასადამე მაშინ ყველას შეეძლება ქუჩაზე ვისაც უნდა ყვლი გამოჭრასო“? უკეთუ სტარცევი საზოგადოებაში ეხანძის ან ჩაის სმის დროს იტყოდა რამეს იმის შესახებ, რომ შრომა ფრიად საქიროა და რომ უშრომით ცხოვრება არაა კარგიო—იქ მყოფნი პირადულ შეურაცხყოფათ ღებულობდნენ ამას, გული მოდიოდათ და დაუსრულდებელ კამათს გაუძირთავდნენ ხოლმე. ამნაირათ სტარცევი ვრდებოდა ლაპარაკს, სულამ გაჩუმებული იჯდა, შეექცეოდა საქმეებს, ან და ვინტს თამაშობდა. თუ ვინმე დღეობაში დაპატივებდა, ისიც ეწვეოდა, ჩაუჯდებოდა სტოლს ჩუმათ და ისე ქამდა, რომ თეფშს თვალებს არ აშორებდა. რასაც ამ დროს მის გარშემო ლაპარაკობდნენ, უზრო, უკანონო და სულელური იყო, მას ჯავრი მოდიოდა, ღელდებოდა, მაგრამ ჩუმათ კი იჯდა. რადგანაც ის სულ ერთავათ ჩუმათ იჯდა და თეფშს ჩაპყურებდა, ქალაქში „გაბერილი პოლიაკი“ დაარქვეს, თუმც ის არასოდეს პოლიაკი არ ყოფილა.

იმისთანა გასართობები, როგორიც თეატრი და კონცერტია, არაფრათ ევბიტნავებოდა. სამაგიეროთ ვინტს ყოველ საღამოს სამ-საზი საათი დიდის სიამოვნებით თამაშობდა. ამას გარდა ერთი გასართობი კიდევ ქონდა სტარცევის, რომელმაც ის თანდათან უფრო და უფრო ჩაიყოლია და ჩაბოჭა ხელში. ეს გასართობი გახლდათ, როცა საღამოს სტარცევი მრავალ სხვა და სხვა ღირსების ქალაქის ფულებს მოიტანდა ხოლმე შინ (ზოგს მათგანს „დუხების“ სუნი უდიოდა, ზოგს! ძმრისა, ზოგსაც თევზისა ან საკმეფლისა) მათი თვლა და წეს-რიგზე დაღაგება. ამნაირათ ყოველ დღე შვიდ თუმანს მაინც შემატეზდა ხოლმე თავის საღაროს სტარცევი და, როცა რამოდენიმე ასი მანეთი შეუგროვდებოდა, „საურთიერთო კრედატის“ ბანკში შექონდა ხოლმე შესანახათ.

რაც ეკატერინა ივანოვნა მოსკოვში წავიდა, მას შემდეგ ავერ ოთხმა წელიწადმა გაიარა და სტარცევი ტურკინისას ორჯერ მეტაი არ ყოფილა. ისიც ვერა იოსიფოვნას მიპატივებით მივიდა; რომელიც ჯერ კიდევ ვერ განთავისუფლებულიყო შაკიკისაგან. ეკატერინა ივანოვნა ყოველ ხაფხულობით მოდიოდა დედ-მამასთან, მაგრამ სტარცევს არც ერთხელ არ უნახავს! როგორღაც არ ქონია შემთხვევა.

ერთ მშვენიერ დღეს სტარცევმა საავათმყოფოში წერილი მიიღო: ვერა იოსიფოვნა სწერდა დიმიტრი იონისს, რომ ძლიერ მოეხატრა მისი ნახვა, სთხოვდა მისუღიყო დღეს მათსა და შემესუბუქებია მისთვის შაკიკისაგან მიყენებული ტანჯვა; თანაც დღეს მისი დაბადების დღე იყო. ქვეშ შემდეგი იყო მიწერილი: „დედის თხოვნას ჩემ თხოვნასაც უერთებ. კ“.

სტარცევი, ცოტა ფიქრს შემდეგ, იმ საღამოსვე წავიდა ტურკინისას.

— ა, გამარჯობა, ჩემო კარგო, გამარჯობა!—ლიმილით შეეგება წინ ივან პეტროვიჩი.—ბონჯურ, ბონჯურ! ვერა იოსიფოვნამ, რომელიც ძალზე მოხუცებულიყო და თმა გათეთრებოდა, სტარცევს ხელი ჩამოართვა, „მოდნურათ“ ამოიხრა და უთხრა:

— ეჰ, ექიმო. აღარ მაქცევთ ყურადღებას, ჩვენსა აღარ დაიარებით. ეტყობა მე თქვენთვის უკვე ბებერი ვარ. მაგრამ, აჰა, ესეც ახალგაზდა! მოვიდა მოსკოვიდან. ეგებ მაგ ჩემზე უფრო ბედნიერი იქნეს.

საბრალო კოტიკი! ის გამხთარიყო, ფერი დაკარგოდა, მაგრამ სამაგიეროთ ბევრათ უფრო გაშნოიანებულ-გალამაზებულიყო, იგი ეხლა უკვე ეკატერინა ივანოვნა გახლდათ და არა კოტიკი. მაგრამ, სადღა იყო უწინდელი ახალგაზნობა, ბავშვური გულუბრყვილობა, ძველებური სიცოცხლე!.. როგორც გამომეტყველებაში, ისე ქცევაშიაც, ახალი, გაუბედავი და დარცხვენილი რაღაც ემჩნეოდა, თითქოს თავის დედ-მამის სახლში უცხოთ გრძნობს თავსაო.

— რამდენი დღეა, რამდენი წელიწადია!—უთხრა სტარცევს კოტიკმა, რომელსაც აღელვება ემჩნეოდა და ხელი ჩამოართვა. შემდეგ დაშტერებითა და ცნობის-მოყვარეობით მიაჩერდა მას და განაგრძო:

— როგორ გასუქებულხართ, დავაჟკაცებულხართ!

სტარცევს ეხლაც მოსწონდა იგი, ძლიერაც მოსწონდა, მაგრამ რაღაც აკლდა კოტიკს, ან და რაღაც იყო მასში ზედმეტი. რა იყო მასში ეს ზედმეტი ან ნაკლები, თვითონაც ვერ გეტყოდათ, მაგრამ რაღაცა უშლიდა მას ძველებურათ ექტირნა კოტიკისათვის. მას არ მოსწონდა კოტიკის უფერულობა, მისი შეცვლილი გამომეტყველება, სუსტი ლიმილი, ხმა და დაბოლოს არ მოსწონდა თვით მისი კაბა, თვით სავარძელი, რომელშიაც იგი იჯდა, რაღაც არ მოსწონდა თვით მის წარსულში, როცა იგი კინალამ არ შეირთო მან ცოლათ. მოიგონა ძველი სიყვარული, ძველი ოცნება-იმედები, რომლებიც მას ამ ოთხი წლის წინათ აღელვებდნენ, მოიგონა და შერცხვა.

ჩაის შემდეგ ვერა იოსიფოვნამ თავისი რომანის კითხვა დაიწყო. კითხულობდა იმაზე, რაც არასოდეს არ მოხდებოდა ცხოვრებაში. სტარცევიც უგდებდა ყურს, მიჩერებოდა მის ლამაზ სახეს და გათავებას მოუთმენლათ უცდიდა.

„ყოვლად უნიქო,—ფიქრობდა სტარცევი:—ის კი არაა, ვისაც მოთხრობების წერა არ ეხერხება, არამედ ის, ვინც სწერს და ქვეყანას უკითხავს“.

— არა უშავს რა!—წამოიძახა ივან პეტროვიჩმა.

ამის შემდეგ ეკატერინა ივანოვნამ დაუკრა როიალზე და, როცა გაათავა, ყველამ მადლობა და აღტაცება გამოუტახა.

„რა კარგი ვქენი, რომ მაგი არ ვითხოვე“ გაიფიქრა სტარცევმა.

კოტიკი მიჩერებოდა მას და ეტყობოდა ელოდა, რომ სტარცევი სთხოვდა ბაღში გავისვირნოთო, მაგრამ ის ჩუმათ იჯდა.

— ვიზასოთ რამეზე,—უთხრა კოტიკმა სტარცევს და მიუახლოვდა;—როგორ ცხოვრობ? როგორა ხართ? ამ დღეებში სულ თქვენზე ფიქრობდი,—აღელვებულათ განაგრძო მან:—მინდოდა წერილი მომეწერა, მინდოდა მე თვითონ მოვსულიყავი თქვენთან დელიაჟში, კიდევაც გადავწყვიტე წამოსვლა, მაგრამ ისევ თავი დავანებე, რადგანაც, ვინ იცის, ეხლა თქვენ როგორი აზრისა ხართ ჩემზე. დღეს ისეთი მო-

უთმენლობით მოგვლოდით. თუ ღმერთი გწამთ, ვავისეირნოთ ბალისაკენ.

წავიდენ ბაღში და იმ სკამზე ჩამოჯდენ, რომელზედაც ამ ოთხი წლის წინათ ისხდნენ. ბნელადა.

— სხვა, როგორ ცხოვრობთ? — შეეკითხა ეკატერინა ივანოვნა.

— ასე, არა უშავს რა, — უბასუხა სტარცევმა.

და ამის მეტი ვერა მოიფიქრა რა. სიჩუმე ჩამოვარდა.

— მე ძლიერ ვღელდები, — უტხრა ეკატერინა ივანოვნამ და ხელები მიიფარა: — დიან, მე ვღელდები, მაგრამ თქვენ ნუ მიაქცევთ ყურადღებას. მეტათ მოხარული ვარ, რომ ყველანი გნახეთ, მაგრამ ჯერ კიდევ უცხოთა გრძნობ თავს. მე ვფიქრობდი თუ მე და თქვენ დილაშდის ვერ გავათავებდით ლაპარაკს.

ამ ბნელაში სტარცევს ეგონა, რომ კოტიკს ისევ დაუბრუნდა უწინდელი ბავშვივით უმანკო გამომეტყველება. მართლაც და კოტიკი ისეთი გულუბრყვილო გამომეტყველებით მიჩერებოდა სტარცევს, თითქო უნდოდეს კარგათ დაუკვირდეს და გაიცნოს ის კაცი, რომელსაც იგი ერთ დროს განუსარღვრელათ უტვარდა. მისი თვალები მადლობას უცხადებდნენ მას ამ სიყვარულისათვის. სტარცევსაც ყველაფერი გაახსენდა. გაახსენდა სასაფლაოზე სეტყალი, დაქანცულობა, შეჯლისი და გრძნობა რაღაც ნაპერწკალი გაუთბო.

— გახსოვთ, იმ ღამეს სამეჯლისო დარბაზში რომ მიგაცილეთ? — უთხრა სტარცევმა. — როგორი წვიმა იყო, რა-ნაირათ ბნელოდა.

ნაპერწკალი თან და თან უფრო დვივდებოდა გულში და სტარცევს უნდოდა ყველაფერი შეეჩვილა მისთვის...

— ეხ! მეკითხებით, როგორ ცხოვროფო, — უთხრა სტარცევმა. — როგორ ვცხოვრობ? ისე. ვბერდებით, ვსუქდებით და ზნეობით ვმოდებდებით. დღე ღამეს მიდევს და ღამე დღეს. ცხოვრება უფერულია უაზრო და უშინაარსო... დღე ფულებს ვშოულობ, ღამე კი — დარბაზი, მებანქოენი და ლოთები, რომლებიც ქამრით მეზარევიან. რა არის აქ კარგი?

— მაგრამ თქვენ ხომ მუშაობთ, პატიოსანი მიზანი გაქვთ ცხოვრებაში. გახსოვთ, როგორი აღტაცებით ლაპარაკობდით თქვენ საავთმყოფოზე. მაშინ მე რაღაც უცნაური ვიყავი და თავი დიდებულ მემუსიკეთ მქოდა წარმოდგენილი. ეხლა ყველა ქალიშვილები უკრავენ როიალზე და მეც ასე უკრავდა: არავითარი განსხვავება ჩვენ შორის არ ყოფილა. მე ისეთივე მემუსიკე ვარ, როგორიც დედა ჩემი მწერალი. მართალია, მაშინ მე თქვენ ჯეროვანათვერ დაგაფასეთ, მაგრამ მას შემდეგ ხშირათ მაგონდებოდით ხოლმე მოსკოვში. მე მხოლოდ თქვენზე ვოცნებობდი. რა ბედნიერებაა სოფლის ექიმათ ყოფნა! მოეხმარო საწყალ ხალხს, შეუმსუბუქო ტკივილები. ოხ, რა ბედნიერება! — აღტაცებით გაიმეორა ეკატერინა ივანოვნამ. — როცა მე მოსკოვში თქვენზე ვფიქრობდი ხოლმე, მუდამ იდეალურ არსებათ წარმომიდგებოდით თვალწინ...

სტარცევს გაახსენდა ქალაქის ფუტლები, რომლებსაც ყოველ დღე დიდის სიამოვნებით ამოალაგებს ხოლმე ჯიბიდან და მის გულშიც ნაპერწკალი ჩაქრა.

სტარცევი შინ წასასვლელათ მოემზადა. კოტიკმა ხელი გაუკეთა.

— თქვენ ყველაზე უკეთესი ხართ, ვინც კი მე ჩემ სიცოცხლეში შემხვედრია და გამიკვნია, — ეუბნებოდა კოტიკი. — ხომ ხშირათ ვნახეთ ერთმანეთ, ხომ ხშირათ ვიბაასებთ, არა? მომეცი თ პირობა. მე ეხლა მემუსიკე არა ვარ, ჩემ თავზედაც სწორი შეხედულება მაქვს და ამის შემდეგ აღარც დაუკრავ და აღარც ვილაპარაკებ თქვენთან მუსიკაზე.

როცა ოთახში შევიდენ, სტარცევმა სინათლეზე დაინახა მისი მოწყენილი და მადლიერი თვალები, უსიამოვნება იგრძნო და გაიფიქრა:

— რა კარგი ვქენი; რომ მაშინ არ შევიღებოდი კოლონა სტარცევი გამოსამშვიდებლათ ზეზე წამოდგა.

— არა გაქვთ არავითარი სრული უფლება, რომ უვანში მოთ მიდინართ, — ეუბნებოდა ივან პეტროვიჩი. ეს თქვენის მხრით მომაკვდინებელი ცოდვაა...

როცა სტარცევი ეტლში ჩაჯდა, გადახედა დაბურულ ბაღს და განათებულ სახლს, ერთბაშათ გაახსენდა ვერა იოსიფოვნას რომანები, კოტიკის დაუსრულებელი მუსიკა, ივან პეტროვიჩის ხუმრობა და გაიფიქრა, უკეთუ ამ ქალაქის ყველაზე უფრო ნიჭიერი ხალხნი ამდენათ უნიჭონი არიან, როგორიღა იქნება თვითონ ქალაქიო!...

სამი დღის შემდეგ სტარცევს ეკატერინა ივანოვნას წერილი მოუვიდა.

„რისთვის აღარ გვნახეთ? — წერდა კოტიკი. — მე შენია, რომ გული შეიკვალეთ ჩვენზე. მე შენია და ამაზე ფიქრიც კი ელდასა მგვრის. მოდით, ღვთის გულისათვის, და ღამამშვიდეთ.

მინდა უეჭველათ მოგვლაპარაკოთ. თქვენი ე. ტ.“

სტარცევმა, როცა წაიკითხა, ბიქს ასე უთხრა: — მოახსენე, გეთაყვა, რომ დღეს ბევრი საქმეები მაქვს და ვერ მოვალ. შეიძლება ორი სამი დღის შემდეგ შემოვიარო-თქო.

სამმა დღემ კი არა ერთა კვირამაც მოხვთა, მაგრამ სტარცევი იქ არ წასულა. ერთხელ შემთხვევით გაიარა ტურკინის სახლის მახლობლათ, უნდოდა შესულიყო, მაგრამ, ჩაფიქრდა და... აღარ შევიდა.

ამის შემდეგ ის არასოდეს აღარ ყოფილა ტურკინისას.

V

რამოდენიმე წელმა გაიარა. სტარცევი უფრო გასუქდა, უფრო გაიბერა, ძლივს და ქშინავს და, როცა ეტლში ზის, თავი უკანა აქვს გადადებული. როდესაც ჩასუქებული და გაწითლებული სტარცევი ზის ეტლში და როცა ასევე ჩასუქებულ-ჩაწითლებული პანტელემონი წინ უზის, ცხენებს ერეკება და გაყვირის „გგგხა! მმმარჯვენო!...“ გგონია ეს ადამიანი კი არა, ვიღაცა ცრუმორწმუნეების კერპი მოყავთო. სტარცევს დიდ-ძალი შემოსავალი აქვს. ერთი სოფლის მამული უკვე შეიძინა და ქალაქშიც ორი სახლი იყიდა. ეხლა სურვილი აქვს მესამე სახლი შეიძინოს და, როცა „საურთიერთო კრედიტის ბანკში“ ეტყვიან ხოლმე, რომ ესა და ეს სახლი ვალში იყიდებოა, ის პირ და პირ მაუურიდებლით მიდის ამ სახლში, დაივლის ყველა ოთახებს, არავითარ ყურადღებას არ აქცევს ნახევრათ ჩაუცმელ ქალებსა და ბავშვებს, რომლებიც მას განცვიფრებულნი და შეშინებულნი მიჩერებიან, სინჯავს კედლებს, კარებს და კითხულობს: ეს კაბინეტია? ეს საწოლი ოთახი? ეს რაღაა?

თანაც სულს ძლივსიღებს და შუბლიდან ოფლს იწმენდს. ქალაქში დიდი მუშაობა აქვს, მაგრამ სოფლის ექიმობას თავს მაინც არ ანებებს. სიძულწემ სული ერთიანათ შთანთქა: უნდა აქაც იქნეს და იქაც. სოფელშიც და ქალაქშიც ყველა-ნი „იონიჩს“ უძახიან. — „საით მიემგზავრება ჩვენი იონიჩი?“ ანუ: „არ დაუძახოთ კონსილიუმზე იონიჩს?“

სტარცევს ხმა მეტათ გაუწვრილდა და გაუმკაცრდა, ალბათ იმიტომ, რომ მეტის-მეტი ქონი მოაწვა ყელში. მისმა ხასიათმაც ცვლილება განიცადა: დამძიმდა და სრულებით უმნიშვნელო რამეზე გული მოდის. როცა ავთიმყოფებს სინჯავს, მეტის მეტათ ცხარობს, ფეხებს აბრაზუნებს და უყვირის თავისი უსიამოვნო ხმით:

— გთხოვთ მარტო კითხვებზე მიპასუხოთ! ზედ მეტი ლაპარაკი სიჭირო არა არის!...

სტარცევი მარტო-მარტო მოწყენილათა ცხოვრობს და არაფერი მას არ აინტერესებს.

ერთათ ერთი პირველი და უკანასკნელი ნხიარულება, რომელიც სტარცევა დელიაჟში ცხოვრობის დროს გამოცადა, კოტიკის სიყვარული იყო. საღამოობით სამეჯლისო დარბაზში დაიარება ვინტის სათამაშოთ, შემდეგ შემოუჯდება ვებერთელა სტოლს და ეახშამს შეექცევა. როგორც მოხუცებულმა მოსამსახურე ვინემ, აგრეთვე დარბაზის მამასახლისებმა და მზარეულებმაც კარგათ იციან მისი ზნე-ჩვეულება, იციან რა უყვარს მას და რა ეჯავრება და ყოველ ღონისძიებას ხმარობენ, რომ რამენაირათ ასიამოვნონ.

ვახშობის დროს ხან და ხან ისიც ჩაერევა ლაპარაკში.

— ა, ვიზე ამბობთ? რაო? ვიზეა?

და თუ ოდესმე ლაპარაკი ტურკინის შესახებ ჩამოვარდა, ის ყოველთვის იკითხავს ხოლმე:

— აა, რომელ ტურკინზე ლაპარაკობთ? აი, იმაზე, რომლების ქალიც როიალზე უკრავს?

ასეთია სტარცევის ცხოვრება. ამაზე მეტს მის შესახებ ვერაფერს ვიტყვით.

გხლა ვიკითხოთ ტურკინის ოჯახობა. ივან პეტროვიჩი არ მოხუცებულა, არც გამოცვლილა და ისევ ძველებურათ ოხუნჯობს. ვერა იოსიფოვნა სტუმრებს თავის რომანებს უკითხავს. კოტიკი ყოველ დღე ოთხი საათი როიალს უკრავს. ის ძალზე მოხუცდა, ავთმყოფობს და ყოველ შემოდგომაზე დედასთან ერთად უცრინში მიდის ხოლმე.

ივან პეტროვიჩი მუდამ აცილებს ცოლშვილს რკინის გზის სადგურამდე და, როცა მატარებელი დაიძვრის, ცრემლების წმენდით ცხვირსახოცს უქნევს და გაყვირის:

— მშვი-დობით, მშვიდობით, ჩემო კარგო!

ოლიმპიდა ბაქრაძე.

დ. ყვირილა.

ქუჩნაღ-გახეთებიდან.

„De mortuis aut bene aut nihil“ ამბობს ლათინური თქმულება და ამაზე ყველა შეთანხმებულია ჯერ-ჯერობით, მაგრამ საქმე ის არის, რომ ერთის მოსაწონი და საქები მეორეს თვალში სულ სხვას წარმოადგენს. გავისწავლოთ თუ ვინდათ სულ უკანასკნელი მოვლენა რუსეთის ცხოვრებიდან. დიდი პატივისცემით და აღტაცებით იღვრებასწავლა რუსეთის საზოგადოებამ თავისი გენიოსი მწერლის, გოგოლის გარდაცვალების 50 წლის თავი. ის სამაყოთ მიაჩნია რუსეთის ერს და აქვს კიდევ საფუძველი. ყველა მათე კარგს ამბობდა და კარგის თქმაც უნდოდა, მაგრამ, რადგანაც ყველას თავისი გემო აქვს, — ერთი ერთში ხედავდა მის ძალას და ღირსებას და მეორე — მეორეში. მაგ. «Моск. Вѣд». სწორეთ ის წერილები და ნაწარმოებები წაოაყენეს პირველ ადგილზე, რომელთაც საზოგადოება არც კი იცნობს და რომელნიც უარყოფენ გოგოლის ნაძვილ ხელოვნურ ნაწარმოებთ, — რომელშიაც ის ერთი დაავადებული მისტიკოსია და მეტი არაფერი; ხოლო შეცდომებით ჩაუთვალა ის ნაწარმოებნი, რომელშიაც გოგოლი თავისი მწვავე კალმით სრული სინაღვლით ახალიათებს თავის დროის ცხოვრებას, რომლებსთვისაც მართლა თავიანთ ცემს მკითხველი საზოგადოება. რას იზამთ, ყველაფერი გემოვნების საქმეა.

აი, ამ გემოვნების შედეგია ისიც, როგორც «Нов. Об». კორესპონდენტი გვატყობინებს (№ 6220), რომ განსვენებული კ. პ. იანოვსკის საქებელ-სადიდებელ მასალათ მეტი ვე-

რაფერი მოუხსენებია ბ. სელივანოვს პეტროპოლის პედაგოგიური საზოგადოების 2 ნომბრის სხდომაზე, გარდა იმისა, რომ კავკასიის ყოფილ მზრუნველს სასწავლებლებიდან ადგილობრივი ენები გამოუძევებია. განსაკუთრებულ ინტერესებით და ღვაწლით ის მიაჩნია ბ. სელივანოს, რომ ბ. იანოვსკიმ სძლია და დასთურგნა „გრუზინიზმი“ და „პანგრუზინიზმი“, რადგან მისი სიტყვით ქართველებს სდომებიათ თურმე შოქლი გაყვასის გაქრთველება (?!).

მართალია, ქართველობას არ ახსოვს ასეთი ტენდენცია თავის აზროვნების მიმდინარეობაში, მაგრამ ბ. სელივანოვს „14 წელი უცხოვრია კავკასიაში, აღმა-დაღმა დაუვლია იგი“, და ამიტომ დაუფუჯერებდით კიდევ, რომ მის წინააღმდეგ არ ღალატდეს მთელი ჩვენი ისტორია. მართლაც და, განა წარმოსადგენია, სხვის გაქართველებას შედგომოდა ის ერი, რომელიც მთელ თავის სიცოცხლეს მხოლოდ თავის დაცვას ანდომებდა? ან დღეს, ან რომელიმე თოთხმეტი წლის განმავლობაში შექმლო ქართველობას ფიქრნა ზინც სხვათა გაქართველებაზე, თუნდ ჩვენ დროშიაც კი, როცა თვით თავისი ფიზიონომია და ეროვნული სახე განსაცდელში ეგულება? მაგრამ ამისთანა კითხვებზე ბ-ნი სელივანოვი როგორ შეაჩერებს თავის ყურადღებას, როცა მას იმაზედაც კი არ უფიქრნია და 14 წლის განმავლობაში ვერ დაუნახავს, რა არიან და ვინ არიან გურულები და მეგრელები. მისი აზრით ქართველების „პანგრუზინიზმი“ იმაში გამოიხატა, რომ „გურიაში და სამეგრელოში ქართული ენის შემოღება უნდა დათ“. რა უნდა მოეთხოვოთ იმ კაცს, რომელიც ასე კარგათ იცნობს ჩვენ ქვეყანას (არ დაივიწყოთ, მას ეს მხარე აღმა-დაღმა მოვლილი აქვს), რომ გურიაში ქართულ შემოსაღებათ მიაჩნია!.. არა ბ-ნო სელივანოვო! თქვენ ცილს სწამებთ განსვენებულ იანოვსკის, ის ბევრათ თქვენზე ჰკვიანი კაცი იყო, და არასოდეს ისე არ დაბრმავდებოდა, რომ გურიაში ქართული „შემოსაღებათ“ მიეჩნია, არც თქვენ მიერ მოგონებულ „პანგრუზინიზმს“ დაინახავდა სადმე, და თუ სკოლებიდან ქართული გამოაძევა სხვა მოსახრებით და არა „პანგრუზინიზმის“ დასამარცხებლათ, რადგან ასეთი არასოდეს არ არსებულა და იანოვსკიც ქარის წისკვილებს ძვირათ ებრძოდა. აქ მეტათ მიგვაჩნია იმისი თქმა, თუ რა მიზანს ემსახურებოდა ბ. იანოვსკი, როცა ქართულს და სხვა ადგილობრივ ენებს აძევებდა სკოლებიდან, მაგრამ ის კი უნდა გითხრათ, რომ ამ გაძევებას ბევრი არავინ ჩაუთვლის აქტივში, თუ იგი მარტოდენ პედაგოგიური მოსაზრებით არ იყო გამოაწვეული ბევრი იქნებოდა ამავე აზრის თვით ბ. სელივანოვის მსმენელთაგანაც და, გვიკვირს, რაღა ამ სადავო და სათუო ღირსებას და ღვაწლს ჩასქიდა ხელი ბ. სელივანოვმა. სამწუხაროა თუ მეტი არაფერი ღვაწლი მიუძღვის ბ. იანოვსკის კავკასიაში!..

ახირებული ვარსკვლავები ამოდის „ცნობის ფურცლის“ ცაზე საზოგადოთ და ნამეტურ ამ ბოლო ხანებში. უკანასკნელი დროის ვარსკვლა ვები არიან პირველი ბ-ნი Spectator-ი, რომლის სხივონობამ ერთობ მალე იკლო... მეორე არია ბ. ახალი ორ-ვარსკვლავი, რომელიც „ცნ. ფურც.“-ის მკითხველებს აცნობს და უზიარებს თავის „ნახულს, გაგონილს და ხან წაკითხულსაც“. მისი უკანასკნელი წერილი, არ ვიცით ვისთვის არის დაწერილი, ან რა მიზნით (იხ. № 1982). ის უსაყვედურებს ვილაც „ოპტიმისტ მოღვაწეებს“, რომ უკანასკნელთ „ვერ მოუნახავთ ქების სიტყვები „მკვირცხლო“ იმერის“ სადიდებლათ — სკოლას სკოლაზე არსებენო“ და შემდეგ გადადის ჩვენი მასწავლებლების და სასწავლებლების უვარგისობაზე, იქ შემოღებულ არა-პედაგოგიურ მე-

თოდზე და სხ. ვიმეორებთ, ვერ გაგვივია, რომელ „ობტი-
მისტი მოღვაწეებზეა“ მიმართული ეს საყუდური ამ პესნი-
მისტი მოღვაწისა, ან რა შუაშია აქ „იმერის სიმკვირცხლე“
და მისი სწავლის წყურვილი. დავისახელოს ამ ორ-თავიანმა
ვარსკვლავმა თუნდ ერთი „ობტიმისტი ან პესნიმისტი მოღ-
ვაწე“, რომელიც ამართლებდეს ან თანამედროვე შკოლას
და ან მასში არსებულ მეთოდს, გარდა იმ გაიძვერა პრაქ-
ტიკ-კარიერისტებისა, რომელნიც საზოგადოებაში ერთს ამ-
ბობენ და საცა ჯერ არს-მეორეს. ორი თავი კი არა ნახე-
ვარიც საკმაოა, კაცმა გაიგოს, თუ ხალხში სწავლის
წყურვილი იმდენათ ძლიერია, რომ ის უვარგისი სკოლის-
თვისაც კი არას ზოგავს, არც ხარჯს, არც შრომას, კარგისა
და რიგიანისთვის კიდევ მეტს იქს, და უმჯობესი იქნება „ცნ.
ფურცლის“ ვარსკვლავებმაც და მხემაც იქით მიმართონ სა-
ყუდური, საიდანაც სიბნელე მოდის და არა ხალხისაკენ,
არა „მკვირცხლ იმერისაკენ“, რომელიც ყოველ ღონეს ხმა-
რობს ბნელს თავი დაახწიოს. რა მოსატანია აქ იმერლობა
და ობტიმისტი მოღვაწეები?! ნუ თუ ისიც იმერლების ბრა-
ლია, რომ „ერთ დაწინაურებულ და პროგრესის გზაზე
მდგომარე სოფლის მასწავლებელს სამშობლოთ თავისი სო-
ფელი მიუჩნევია? განა იმერელი ამზადებს და აყენებს აღ-
გილზე ასეთს «შეგნებულს» მასწავლებელს? არა, ორთავა ვარ-
სკვლავო, ამისი მიზეზები იმერეთსა და იმერელს გარეშე და
იქით მიაპყროთ თქვენი სხივები...

სამეურნეო საზოგადოებაში

ჩვენი მიძინებული სამეურნეო საზოგადოებაც გამოაღ-
ვიძა სასოფლო-მეურნეობის გაუმჯობესობის ზომების გამო-
ძებნამ და სამართალი მოითხოვს აღნიშნოთ, რომ საკმაო
სინდიცირებით და გულმოდგინებით შეუდა იგი ამ კით-
ხვების გამორკვევას. ჩვენ თავის დროზე აღნიშნეთ, თუ რას
უნდა მოველოდეთ საზოგადოთ სასოფლო კომიტეტებისაგან
და კერძოთ ჩვენში დაარსებულთაგან; კიდევ უფრო დაწე-
რილებით და დალაგებით გაიჩვენა ეს კითხვები ჩვენ გაზეთ-
ში და ამიტომ აქ მხოლოთ სამეურნეო საზოგადოების კრე-
ბაზე ვიტყვით ორიოდ სიტყვას. ვერ ვიტყვით, რომ ჩვენი
„სამეცნიერო“ საზოგადოება და მისი წევრები საკმაოთ მეც-
ნიერები იყვენ, მაგრამ ვიმეორებთ, ის ამ დიდ-მნიშვნელოვან
საქმეს, რამდენათაც კი შეუძლია, სერიოზულათ ეკიდება.
ყოველ მოხსენებას ყურადღებით ისმენს და არჩევს. საქმის
ასეთმა დაყენებამ ინტერესი აღუძრა საზოგადოებასაც და
დღემდის არა მეურნეთა უსიცოცხლო სამეურნეო საზოგადო-
ება გამოუკოცხლდა და საინტერესო შეიქნა; მის კრებებს
საკმაო გარეშე მაყურებლები ესწრებიან და შეძლებისა
და-გვართათ მონაწილეობასაც იღებენ საგნის გამორკვევაში.
ეს აიხსნება უმთავრესათ რასაკვირველია თვით კითხვების
მნიშვნელობით. ჩვენი მეურნეობა კარგა ხანია გაჭირვებაშია
ჩავარდნილი. კრიზისს განიცდის. გაჭირვებაშია გლეხი და
თავადი, წვრილი და სხვილი მემამულე, და ყველას აინტე-
რესებს, რა წამალს გამოუძებნის ამ სენს ჩვენი სამეურ-
ნეო საზოგადოება, რომელიც ასე აუ ისე უფრო ახლო
დგას საქმესთან, ვიდრე ადგილობრივი საგუბერნიო კომიტე-
ტები. ვერ ვიტყვით, რომ ყველა სამეურნეო საზოგადოების
მიერ ნაჩვენები ზომები მიღებულ იქნენ მხედველობაში და
განხორციელებული; შეიძლება ძლიერ მცირე პრაქტიკული
მნიშვნელობა ექნეს მათ შუამდგომლობას, რაც არც ჩვენ
გვაკვირვებს და არც თვით „საზოგადოებას“, რადგან ამას
შეჩვეული ვართ; კიდევ რო მიიღონ ყველა ზომები, რომელ-

თაც აქედან უჩვენებენ, მაშინაც ნუ წარმოიდგენთ განიკურ-
ნოს ყოველივე სენისაგან სასოფლო მეურნეობა, რადგან
ყოველივე ის, რასაც ჩვენში მოწიწებით თხოვრებენ უნდა
გან უკვე განხორციელებულია, მაგრამ არც კი მდგომარეობს
სასურველათ. შეგვიძლია მხოლოთ ვთქვათ, რომ ყოველივე
რაც ჯერ-ჯერობით აღნიშნა სამეურნეო საზოგადოებამ
საჭირო და აღსანიშნავი იყო.

ჩვენმა სამეურნეო საზოგადოებამ, როგორც ბევრმა რუსე-
თის კომიტეტებმა, ფართოთ შეხედა კითხვას. თავ-და-პირვე-
ლათ მან აღნიშნა მთავარი კითხვები, მთავარი პირობები
ხალხის ცხოვრების განვითარებისა და წინ წამოაყენა საზო-
გადო პირობები, რომელნიც ხელს უშლიან ცხოვრების ნორ-
მალურ მიმდინარეობას. ასეთებთ მიგვიჩნია ჩვენ ხალხისათვის
თავისუფალი ინაციატივის ნების დართვის საჭიროება, სწავ-
ლა-განათლების საქმის რიგიანათ დაყენება; საზოგადო შკო-
ლის სხვა და სხვა ზედ-მეტ ბარგისაგან განთავისუფლება,
თვით სამეურნეო ცოდნის გავრცელების რიგიან პირობებში
ჩაყენება, მისი უსკოდინაა. თავან სპეციალისტების ხელში გა-
დაცემა, სამართლისა და კანან-მდებლობის შესახები კითხვ-
ების იურიდიული საზოგადოებისადმი გადაცემა და სხვ.

მეტათ საინტერესო იქნებოდა ჩვენი მკითხველებისთვის
ამ სხდომების დაწვრილებითი ანგარიშის გადმოცემა, რადგან
იქიდან აშკარათ დაინახავდით რა და რა მიმდინარეობა არსე-
ბობს ჩვენ ცხოვრებაში, მაგრამ ეს ვერ მოგვახერხდა დღემდინ
და ამიტომ ნაკლებით უნდა დავკმაყოფილდეთ.

მეტათ საინტერესო ხასიათი მიიღო კმათმა სამეურნეო
განყოფილებათა შესახებ, რომელნიც არსებობენ პირველ-
დაწყებით სკოლებთან. სამეურნეო საზოგადოების საბჭო,
განსაკუთრებით ამ საქმისთვის არჩეული კომისია და კრების
დიდი უმრავლესობაც, იმ დასკვნაზე იდგენ, რომ თანამედრო-
ვე სამეურნეო განყოფილებები სახალხო სკოლებთან ვერ
არიან რიგიანათ მოწყობილი, ვერ ემსახურებიან თავის მი-
ზანს და სარგებლობის ნაცვლათ მხოლოთ ზიანი თუ მოაქვთ
თორემ მეტი არაფერიო. ამ ზიანს ხედავდენ ორი მხრით:
ერთი იმაში, რომ ჩვენმა გლეხმა ბევრათ უკეთ იცის მეურ-
ნეობა ვიდრე სოფლის მასწავლებელმა და ისეთ კაცზე სამე-
ურნეო ცოდნის გავრცელების საქმის მინდობა ავტორიტეტს
უკარგავს ხალხის თვალში მეცნიერულ სისტემას მეურნეობი-
სას, და არა ხელს უწყობს მის გავრცელებასო. მეორე და კი-
დევ უფრო საგრძნობელ ზიანს ხედავდენ იმაში, რომამ ზედ-
მეტი დავალებით მასწავლებელი რიგიანათ ვერ უძღვება თა-
ვის პირდაპირ დანიშნულებას, საზოგადო სწავლის საქმეს,
შკოლა ვარდარგარ მიდის, რაც იმითაც მტკიცდება, რომ
დღევანდელი დაწყებითი შკოლების შაგირდები წინანდლებ-
ზე დაბლა დგანან განვითარებით. ჩვენში შკოლების საქმე
მითაც საკმაოთ ფერხდება, რომ აქ სწავლების საქმე უფრო
გართულებულია, რადგან გაუგებარ ენაზე წარმოებს და სხ.
ამ კრიტიკამ იქამდინ მიიყვანა საქმე, რომ საჭირო შეიქნა ბ.
პერეგოზნიკოვის ჩარევა, რომელიც საერო განათლების სამი-
ნისტროს სახელით ლაპარაკობდა ის იცავდა თანამედროვე
შკოლის და აღნიშნა მისი ღვაწლი მეურნეობის განვითარება-
ში, მაგალითათ მეაბრეშუმეობის და მეფუტკრეობის გავრცე-
ლება ამ ბოლო ხანებში. სხვებმა კი ეს მოვლენები ახსნეს
უფრო სიმინდის მაზანდის დაცემით (კითხვა იმერეთს შეეხე-
ბოდა) და რა კი მისი დამუშავება საზარალო შეიქნა, ხალ-
ხიც მეურნეობის სხვა დარგს ეკიდება თანდათანო, ამას მოწ-
მობს სიმინდის ფასების ცვლიაც. გარდა ბატონი პერეგოზნი-
კოვისა ყველა თანახმა იყო, რომ თანამედროვე სახალხო სკო-
ლის საქმე ვერ არის დაყენებული სასურველათ, ვერც სამე-
ურნეო განყოფილებები ამ სკოლებთან და ამიტომ ორივე

საქმე მოგებული დარჩება თუ სახალხო სკოლა მარტო თავის დანიშნულებას ემსახურება, სამეურნეო ცოდნის გავრცელება კი სპეციალისტების ხელში გადავაო, სასოფლო სკოლასთან იქნება იგი თუ ქალაქისასთან და ეს რეზოლიუცია მიიღო კრებამაც.

მეორე საინტერესო კითხვა აღძრა ბ. გ. ჟურულის მოხსენებამ—კოოპერაციების შესახებ. ბ. ჟურული ცდილობდა დამტკიცებია სასოფლო სამეურნეო კოოპერაციების ნაყოფიერი გავლენა სასოფლო მეურნეობაზე უმთავრესათ ვეროპის მაგალითებით, რადგან ჩვენში ორგანიზაციის ეს ტიპი მხოლოდ ახლა იკიდებს ფეხს. მან გააცნო დამსწრე საზოგადოებას იმათი ზრდა-განვითარების ისტორია, მოიხსენია ჩვენში არსებული ამხანაგობებიც და ყველა ამიდან შემდეგი დაასკვნა: „საკოოპერაციო საზოგადოებებმა, როგორც ეს დასავლეთ ვეროპის პრაქტიკიდან ჩანს, დაამტკიცეს თავისი ცხოველმყოფელობა და სარგებლობა განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო სფეროში. ამგვარ საზოგადოებათა დაარსება კავკასიაში, გარეშეთა დაუხმარებლათ, ერთი მხრით გვიმტკიცებენ, რომ მათი საქიროება ჩვენშიაც მომწიფდა, მეორე მხრით ჩვენ ქვეყანაშიაც მომზადებულია ის ნიადაგი, რომელზედაც შესაძლოა აღმოცენდეს ამ დაწესებულებებისთანა სასარგებლო მოღვაწეობა. კოოპერატიული დაწესებულებანი რომ უფრო სასარგებლოთ გამოვიყენოთ და უზრუნველ ვყოთ მათი ნორმალური განვითარება, საქიროა გავაძლიეროთ ჩვენში კერძო და საზოგადოებრივი ინიციატივა, საქიროა გამოიციეს სათანადო კანონები, რომელნიც მფარველობას უნდა უწევდენ კოოპერაციებს.

ყველა ამის მისაღწევათ საქიროა, რომ საიმპერატორო სასოფლო სამეურნეო საზოგადოება უფრო პრაქტიკულ გზას დაადგეს და თავის თავზე მიიღოს პრობაციონა, დაარსება და ხელმძღვანელობა ადგილობრივ კოოპერაციებისა, როგორც ეს მოიმოქმედნენ დასავლეთ ვეროპის სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებებმა. თუ ამ აზრის განსახორციელებლათ საზოგადოების წესდების რომელიმე მუხლის შეცვლა დაგვირდებოდა, აღიძრას ამის შესახებ სათანადო შუამდგომლობა; აღძრულ იქნას აგრეთვე შუამდგომლობა განსაკუთრებულის საბჭოსა ან სხვა დაწესებულების საშუალებით იმის შესახებ, რომ მთავრობამ უფრო ახლო მონაწილეობა მიიღებინოს ჩვენს ფინანსიურ უწყებას კოოპერაციების სვე-ზედის საქმეში. აღიძრას შუამდგომლობა იმის შესახებაც, რომ გამოიციეს სათანადო კანონები, რომელნიც გააადვილებენ ახალი ტიპის კოოპერაციების დაარსების საქმეს, რათა ამით მეცეს საშუალება წვრილ მემანულებს შეადგინონ ამხანაგობანი, რაც ასე საქიროა ჩვენთვის, რადგან ჩვენი მხარე წვრილ მიწათმფლობელობის მხარეთა განსაკუთრებით მიჩნეული“.

ასეთი იყო პრაქტიკული დასკვნა ბ-ნი ჟურულისა და ამის წინააღმდეგი არავის არაფერი ქონია და არც ექნება, რადგან სასოფლო მეურნეობის გაჭირვება დღეს სადავო არ არის; თუ კი რითიმე შეიძლება მისი გამობრუნება, თუ კი რამე შეამსუბუქებს მის ტკივილებს, ამისი წინააღმდეგი, რასაკვირველია, არავინ იქნება. ვეთანხმებით მოხსენების ავტორს, რომ მთავრობა ვალდებულია დახმარება გაუწიოს სასოფლო მეურნეობას, რითაც კი შეიძლება, ნამეტურ კოოპერაციების დაარსებით, მათთვის კრედიტს უახსნით, უფრო მეტი თავისუფლების მინიჭებით მათ დაარსებაში, რადგან მთავრობას ყოველთვის შეუძლია თავისი დახმარება უზრუნველ ყოს წევრების ქონებით, ხოლო ყოველი ბიჯი საზოგადო ინიციატივის გაფართოებისაკენ წინ-სვლის მაჩვენებელი და თავდებია. ამ მხრით, ვიმეორებთ, ყველა დაუჭერს მხარს მომხსენებელს, და ასე მოხდა სამეურნეო „საზოგადოებაშიც“.

არც დიდ კამათს გამოიწვევდა კოოპერაციების კითხვა, რომ თვით ავტორს მეტათ ფართოთარ დაყენებია კითხვა და თან გზა-და-გზა ისეთი აზრები არ წარმოეთქვა, რამდენიმე მგელი რომ არა ვთქვათ, დიდი სითამამის მამხილებელი არ იქნებოდა ალითათ ავტორმა ისიც კი თქვა, ვითომ ვეროპაში ქალაქიდან სოფლისკენ გაწეულიყოს ხალხი (ბედგიაში).

მეორე არა ნაკლებ თამამი და გაბედული აზრი იყო, ვითომ წარსულსა და აწმყოს ის ტენდენცია ეტყობოდეს, რომ სოფლის მეურნეობაში მომავალი საშუალო და წვრილ მეურნეობას ეკუთვნოდეს, თუმცა ისიც მოიხსენია, რომ ზოგიერთი ავტორიტეტები წინააღმდეგ ფიქრობდნო. აი უმთავრესათ ამ ხასიათის ნათქვამებმა გამოიწვია წარსულ სხდომაზე მკირვოდენი თეორეტიული შენიშვნები, რომელთაც ყოველ შემთხვევაში ნათელ ყვეს, რომ ეს კითხვები თუ მომხსენებელის წინააღმდეგ არა, არც მისი აზრის სასარგებლოთ არიან გადაწყვეტილ მრავალ პრაქტიკულ შენიშვნათაგან ჩვენ მოვიხსენიებთ მხოლოდ რამდენიმეს, რომელთაგან პირველი ადგილი უნდა დაეთმოს იმ მოსაზრებას, რომ ჩვენში სხვა და სხვა მიზეზთა გამოიძენი უკულ ტურო ხალხია, რომ ვერ მოიკიდებს ფეხს ხსენებული კოოპერაციებიო. ყოველი კითხვის გადაჭრაში თავდაპირველათ უნდა მოვიგონოთ, რომ ჩვენ მხარეს სჭირია განათლება და მეტი დამოუკიდებლობა საოჯახო საქმეების მოგვარებაშიო, ამბობდენ ზოგიერთი ოპონენტები. მოსახსენებელია კიდევ ერთი პრაქტიკული შენიშვნა, რომელიც, ვგრე ვთქვათ, კოოპერაციების ბუნებრივ სენს ეხებიან: ამ კოოპერაციებშიც მონაწილეობის მიღება უფრო შეძლებულ ელემენტებს ეხებრებათ და ეს რასაკვირველია ბევრათ ამცირებს კოოპერაციების მნიშვნელობას. აღარ გამოვიუდგებით დაწვრილებით ანგარიშს, და აღვნიშნავთ მხოლოდ ერთ ნაკლს, რომელიც არ უნდა მოსულოდან საზოგადოებას—ის არ შეჩერებულა კითხვაზე, თუ რომელი ტიპის კოოპერაციები უფრო საიმედო არიან, ღირდა კი ამაზე შეჩერება. დასასრულ მოვიყვანთ ერთი ორატორის სიტყვებს, რომლითაც მან მიმართა საზოგადოების ვიცე-პრეზიდენტს, და რომელთა მოგონება ყოველთვის საქიროა. „თქვენო ბრწყინვალეებავ, თქვა მან, მე მგონია უმთავრესი ცდა და მიზანი საზოგადოებისა იქაში მდგომარეობი, რომ დაყვარულ, დაავადებულ წვრილ მეურნეთ მიეშველოს, ე. ი. ეს მეურნე წარმოადგენს ავათმყოფს, რომლის განკურნვასაც ჩვენ ვცდილობთ, მაგრამ ერთი კი გვაფიწყდება—თვით სწეულის ნახვა, გასინჯვა და გამოკითხვა, თუ რით არის ავათ რა ტკივა და რა აწუხებს. არ იქნება ურიგო, თვით იმათ შეეკითხებოდეთ, თუნდ მაზრობით, რა არის მათი თავი და თავი ტკივილი და შემდეგ შეუდგეთ დიაგნოზის დადგენას და წამლის მოპოებასო“.

კრებამ რეზოლიუცია მიიღო: 1) აღიძრას შუამდგომლობა კავკასიის სამეურნეო საზოგადოების წინაშე ისეთის ბიუროს დასაარსებლათ, რომელმაც კოოპერაციის საქმე უნდა იკისროს; 2) ეთხოვოს უმაღლეს მთავრობას დაარსებულ იქნეს კავკასიაში ერთი მთავარი საკრედიტო დაწესებულება და 3) ეთხოვოს მთავრობას გამარტივებულ იქნეს ის კანონდებულება და წესები, რომელიც კოოპერატიულ ამხანაგობათა დაარსებას შეეხებიან.

შილოერის ბოემიის ძირითადი თვისებანი.

(შემდეგი *).

ადამიანის ბუნების ძირითად თვისებას რომ ადამიანისადმი სიყვარული შეადგენდეს, როგორც ეს შილოერს სწამდა, ცხოვრება გაცილებით უკეთ იქნებოდა მოწყობილი და სა-

*) იხ. „ვვ.“ № 45.

ზოგადოებრივი ურთიერთობა გაცილებით უფრო ზნეობრივი, უფრო ჰუმანიური, ვიდრე დღეს არის. შილლერის რწმენაზე ადამიანის ბუნების შესახებ დიდი გავლენა ქონდა რუსსოს მთელ მსოფლიო შეხედულობას. თუ რუსსოს სწამდა, რომ ადამიანი საზოგადოებამ დაამდაბლა, თორემ ბუნებრივ პირობებში ის მხოლოდ კეთილი იყო, სიკეთე და სიყვარული შილლერის შეხედულებით ყოველ ადამიანშია. ერთის მხრით პოეტის ამგვარი რწმენა იყო მიზეზი მისი ენტუზიაზმის, ალტაცებული და მომხიბლავი იდეა ღიზმის. ადამიანი შედგება რთული და ხანგრძლივი ისტორიული და მასთან ბუნებრივი პროცესის. ბუნებაში მას მხოლოდ ბრძოლა ხვდა არსებობისათვის, — არსებობისათვის ბრძოლამ კი მაში გააღვივა, გააძლიერა ფეისი თავისადმი სიყვარული—ეგოიზმი. ისტორიულმა პროცესმა ადამიანს იგივე არსებობისათვის ბრძოლა არგუნა წილათ; აქაც ადამიანის ეგოიზმის განვითარებასა და გაძლიერებას უწყობდა ყოველივე ხელს. რა მხრითაც უნდა შევხედოთ დღევანდელ ადამიანს, ჩვენ მასში დავინახავთ უმთავრესათ ეგოისტს. რადგანაც „გულს გაცილი იცნობს და ღონეს ღონე“. არსებობისათვის ბრძოლამ ისტორიული პროცესის განმავლობაში ადამიანთა შორის ერთგვარი შერჩევა გამოიწვია: კლასებათ დაყოფა; დამარცხებული დამარცხებული ეკედლება, რომ შეერთებული ძალით წელა გაიმაგროს, გამარჯვებული კი გამარჯვებულს ეკედლება, რომ გაძლიერებული ღონით თავისი მდგომარეობა და უპირატესობა დაიცოს. ამგვარმა მიკედლებამ დროთა განმავლობაში გააღვივა ადამიანში ერთგვარი რთული გრძობა—ალტრუიზმი. მაგრამ თუ ავწონ-დავწონით დღევანდელ ტიპს ადამიანისას, დავინახავთ, რომ ადამიანი უმთავრესათ თავის კერძო, ეგოიზმი მასში გაცილებით უფრო ძლიერია ალტრუიზმზე, მისი უნთავრესი მცნება—ჯერ თავო და თავოა. ჩემის აზრით თვით ალტრუიზმი გამოიწვია და განავითარა ადამიანში პირადმა სარგებლობამ, ეკონომიკურმა ინსტიტუტმა; დიდია ეს სიყვარული თუ პატარა, ადამიანი ზოგიერთ შემთხვევებში მაინც იჩენს მოძმისადმი თანაგრძობასა და სიყვარულს; რაც შეეხება მთელ კლასს, მის ნიშნობლივ თვისებას მხოლოდ ეგოიზმი შეადგენს.

საზოგადოებრივი კლასისათვის, ვიდრე კლასებრივი ბრძოლა არსებობს ცხოვრებაში, ალტრუიზმი არა თუ საჭირო არ არის, ფრიათ მავნებელია; ამიტომაც კლასის ფსიხოლოგია ალტრუიზმს, სიყვარულს, თანაგრძობას სრულებით მოკლებულია; რომელი კლასიც უნდა აიღოთ ცხოვრებაში, დარწმუნდებიან, რომ ის მხოლოდ ეგოისტია, არც მეტი არც ნაკლები. მიუხედავად ყოველივე ამისა ხშირათ ერთი კლასის ეგოიზმი სამართლიანია, პატივსადება, მეორისა კი უსამართლო, ჩასაქოლავი. სამართლიანი ეგოიზმი ერთსა ხდის ისტორიაში სიმპატიურ კლასათ, უსამართლო ეგოიზმი კი მეორეს ყოველგვარ სიმპატიას უკარგავს. ამის მიზეზი აშკარაა: დაჩაგრული ადამიანი და მით უმეტეს დაჩაგრული კლასი, რაც უნდა ეგოისტი იყოს ის, მაინც თანაგრძობას იწვევს იმ ადამიანში, რომელსაც კი რისიმე თანაგრძობა შეუძლია; დამჩაგრული კი ზოგიერთ შემთხვევაში ალტრუისტის რამ იყოს, მაინც ვერ მიიზიდავს სამართლიანობის მოყვარულს მარტო იმიტომ, რომ ის დამჩაგრულია. ვიდრე ადამიანი ან რომელიმე კლასი იბრძვის თავისი ადამიანური უფლებებისათვის იმდენათ, რამდენათაც ამას ითხოვს საერთო თანასწორობა და ბედნიერება, როგორც ის—ისე მისი ბრძოლა მხოლოდ სიმპატიურია, მხოლოდ თანაგრძობისა და დახმარების ღირსია; როდესაც ადამიანი ან კლასი იცავს მხოლოდ თავის უპირატესობას, თავის პრივილეგიებს და იბრძვის უთანასწორობის განსამტკიცებლათ, ის ყველაფ-

რის ღირსია გარდა თანაგრძობისა. მკითხველი აქედან თავისთავათ მიხედვით, რომ ერთი და იგივე ისტორიული კლასი უმეტეს შემთხვევაში სიმპატიურია არის, არა სიმპატიურია; ვიდრე ის უფლებების მოსაპოვებლათ იბრძვის, რადგანაც ის მოპოვებული უფლებებით უპირატესობას და უთანასწორობას ამყარებს, თავის სიმშვენიერებს სამუდამოთ კარგავს. ისტორიამ ჯერ არ იცის არც ერთი საზოგადოებრივი კლასი, რომელსაც ორჯერ მაინც არ ეცვალოს ქერქი. ყოველ კლასს იწვევს ცხოვრებაში ბრძოლა; ახლათ დაბადებული კლასი ითხოვს: მეც მომეცით უფლებანი, მეც გაშითანასწორეთო; როდესაც ის ძალას მოიხვეჭავს, მაშინ უკვე ბოხის ხმით გაიძახის: უფლებანი და თანასწორობა არაფერ მოითხოვოთო.

რაც ითქმის საზოგადოთ კლასზე, იგივე ითქმის ბურჟუაზიაზე ანუ მესამე წოდებაზე. როდესაც ისტორიულმა პროცესმა პირველათ აღმოაჩენა ის საზოგადოებრივ ნიადაგზე, ის ვერავინ ვერ იცნო, მას არაკონ არ მიაქცია ყურადღება. ცხოვრებას მაშინ ყავდა საპი კანონიერი შვილი: თავდაზნაურობა, სამღვდლოება და გლეხკაცობა. მთელი საზოგადოებრივი უფლებანი არისტოკრატისა და საღვდლოებას ჩაეგდო ხელში; ეს ორი ერთათ წარმოადგენდა გაბატონებულ კლასს, რომელიც კისერზე აჯდა გლეხობასა და მისი ოფლით ფუფუნებდა. კანონი, ჩვეულებანი ამ ორი კლასის საერთოთა ვანწყობილებაზე იყო აგებული; მესამე წოდება ამ გვართ კანონისა და უფლებათა გარეშე დიობდა: კანონმა ის ვერ იცნო, უფლება მას არავინ არგუნა, — მას თავისი ხელით უნდა მოეპოვებია თავისი უფლებანი და ამ უფლებათა დამცველი კანონიც. სანამ ის ერთსაცა და მეორესაც მოკლებული იყო, ის მსხვერპლი იყო ყოველგვარი უსამართლობისა და ძალმომრეობის. ვიდრე ის ისტორიაში ტანჯულის რაღას ასრულებდა და სამართლიანობისაკენ იყო მიპყრობილი მისი თვალები, ის სიმპატიური იყო; როდესაც მან ხელში ძალა მოიკრიბა, მტანჯველს ბრძოლა გამოუტახდა და საზოგადოებრივი უსამართლობა და ძალმომრეობა საჯაროთ, საქვეყნოთ დაჰგმო, ის თანაგრძობისა და შველის ღირსი იყო, რადგანაც საქვეყნო საქმის სამსახურს შეუდგა. როდესაც ის ხმლით ხელში გამოვიდა, რომ ძალმომრეობა შეემუსრა და ცხოვრებაში სამართლიანობა, თანასწორობა და თავისუფლება დაემყარებია, ის სათაყვანებელი, სადიდებელი შეიქნა. ბრძოლა გათავდა, გასისხლიანებული ხმალი ძირს დაეშვა, მაგრამ გამარჯვა მხოლოდ მან—მესამე წოდებამ და არა სამართალმა, თანასწორობამ და თავისუფლებამ. გამარჯვებულმა ბურჟუაზიამ ხელთ ჩაიგდო უპირატესობანი, ბატონობა, იკისრა დამჩაგრულის როლი, — უარყო ყოველივე ის წმიდა, რისი სახელითაც წინეთ იბრძოდა და აი სწორეთ ამ დღეიდან იწვევა მასი დასაგმობი მოღვაწეობა, ამ დღეიდან ხდება ის ზიზღისა და სიძულვილის ღირსი. რა არის დღეს ბურჟუაზია ევროპაში? უსამართლობის ძალა, ძალმომრეობის მოსარჩლე, დაჩაგრისა და ექსპლოატაციის მედროშე, რა იყო ბურჟუაზია მე-XVIII საუკუნეში? სამართლიანობის მოტრფილვე, ძალმომრეობის მტერი, თანასწორობისა და თავისუფლებასათვის თავგამოდებული მებრძოლი. მაშინ იყო ის მხოლოდ სიმპატიური, მაშინ თანაუგრძობდა მას პატიოსანი და კაცმოყვარეობრივი აზრებით გატაცებული შილლერი.

ერთ წერილში ვამბობდი: შილლერმა შექმნა გერმანიაში ბურჟუაზიული დრამა მეთქი. თუმცა ბურჟუაზიული დრამები უკვე ღვსინებდა შეძინა გერმანიის სცენას შილლერამდე, მაგრამ გერმანიის თეატრის საუკეთესო ბურჟუაზულ დრამებათ შილლერის „ლუიზა მილლერი“ ითვლება. ამ პიესაში აშკარათ გამოხატა პოეტმა ერთის მხრივ

მესამე წოდების ღირსებანი, მეორე მხრით არისტოკრატის ნაკლულევენებანი და მესამეთ თავისი შეხედულებანი ამ ორი სხვა და სხვა წოდების შესახებ.

ამ პიესების შინაარსი შემდეგია: პრეზიდენტი ფონ-ვალტერის შვილს ფერდინანდს უყვარს უბრალო მემუსიკე მილლერის ქალიშვილი ლუიზა. პრეზიდენტი წინააღმდეგია ამგვარი ქორწინების, რადგანაც მისი შეხედულებით სირცხვილი და დამცირებაა მთელი გვარეულობის, რომ აზნაურმა ფერდინანდმა ვიღაც მილლერის ქალიშვილი შეირთოს. პრეზიდენტს უნდა თავის შვილს შერთოს მთავრის საყვარელი, რომ ამგვარი მოყვრობით შვილი სამსახურში დაწინაურდეს. თავისი მიზნის განსახორციელებლათ ის მიმართავს შემდეგ ხერხს. დაატუსაღებს ლუიზას დედ-მამას და ლუიზას გამოუტახადებს: შენი მშობლები სასტიკათ დაისჯებიან, თუ მათი დახსნა და გადარჩენა გინდა, მიწერე გოფშარშალს კალბს წერილი, ვითამ შენ ის გიყვარს, და შემომფიცე, რომ ამ წერილის სიყალბეს არსად და არავისთან არ გაამჟღავნებო. ლუიზა საშინელ ყოყმანშია; მან არ იცის, რა ჰქნას, — დაპყროვას ძვირფასი ფერდინანდი, თუ საყვარელი მშობლები. ბოლოს ის პირველ მსხვერპლს ამჯობინებს და აძლევს პრეზიდენტის მიერ შეჩენილ პირს აღნიშნულ წერილს. ამ წერილს პრეზიდენტი ხელში ჩაუდებს თავის შვილს: ფერდინანდი რწმუნდება, რომ ლუიზა მას მხოლოდ ატყუებდა; ლუიზა კი აღთქმული ფიცის ძალით საქმის ნამდვილ გარემოებას ვერ ატყობის ფერდინანდს. ფერდინანდი ანებებს თავს ლუიზას; უკანასკნელი თავს იწაპლავს და მხოლოდ სიკვდილის წინ ატყობებს საქმროს ყოველისფერს; ფერდინანდი სასაწარკვეთილებაში თავს იკლავს. ამით თავდება პიესა. ჩვენი წერილები წაჰკითხველი დარწმუნდებოდა, რომ ჩვენ შილლერის პიესები, მათი შინაგანი, ტენიკურ-ფსიხოლოგიური მხარე კი არ გვიანტერესებს, არამედ ის აზრი, ის იდეები, რომლებიც პიესტს თავის პიესებში გაუტარებია. როგორც პიესა, „ლუიზა მილლერი“ სუსტი ნაწარმოებია: იდეის მხრით ეს არის შილლერის ერთი საუკეთესო ნაწარმოები. როდესაც რომელიმე ქეშმარიტება საზოგადოების კუთვნილებათ ხდება, მაშინ მის შეგნებასა და აღიარებას არც დიდი ქუა უნდა, არც დიდი ცოდნა, არც არაჩვეულებრივი მოქალაქეობრივი გამბედაობა; მაგრამ მაშინ, როდესაც ქეშმარიტი აზრი ახლათ იბადება, როდესაც მას ჯერ კიდევ ცოტა ყავს მომხრე, მტერი კი ურიცხვი, მისი საჯარო აღიარება ხშირათ არა თუ ძნელი და საფრთხილო, შეუძლებელიც ხდება. იგივე უნდა ითქვას შილლერის პიესის შესახებაც. დღეს ჩვენშიც კი რომელიმე ფეოდალი ხმა მალა ვეღარ აცხადებს: თავადის სისხლი სხვა არის გლეხის კი სხვაო, თუმცა გულში კი მაინც ღრმით დარწმუნებულია ამაში. იმ დროს კი როდესაც შილლერი აღნიშნულ პიესას წერდა, მთელი საზოგადოებრივი წყობილება წოდებრივ ურთიერთობაზე იყო დამყარებული. ხმამალა თქმა იმისი, გლეხი და აზნაური ერთია, ადამიანი მხოლოდ ადამიანობით უნდა ფასდებოდესო, ძნელი საქმე იყო. შილლერმა სწორეთ ეს გამოაცხადა თავის პიესაში. რას წარმოადგენს მთავარი შილლერის, პიესაში? გარყვნილს მძოვრს, რომელიც მთელ სამთავროს თავის გარყვნილობისათვის აოხრებს; ინგლისელებს თავის ქვეშევრდომებს ყიდის და აღებული ფულებით საყვარლებისათვის ძვირფას სამკაულებს იძენს. თუ ვინმე ხმა აამალა ამგვარი უსამართლობის წინააღმდეგ, მას მყისვე დახვრეტავენ. ამგვარ მთავარს გვერდში უდგია არისტოკრატია. ზნეობით, მიმართულებით, ცხოვრებითა და ცხოვრების იდეალით ეს არისტოკრატია სრული მგავსებაა თავისი მთავრის. არისტოკრატის საუკეთესო წარმომადგენელია პრეზიდენტი ვალტერი.

ზნეობა, მოღალეობა, სინიდისი, პატიოსნება ვალტერისათვის სრულებით უცნობა ხილია. ყველა ამგვარ პატიოსან გონიბებს მისი უზნეობა მოკლებულია. მისი ერთათ ერთი მიზანია საკუთარი ბედნიერება; ამ მიზნის მისაღწევათ ის არავინ არ სთვალვას არ ერიდება, თუ მისი ამალღებისათვის სხვისი დასუსტება საჭირო, ის დაუყოვნებლათ დალუპავს, ოღონდ კი დაწინაურდეს და კაცის მოკვლა ჩირათ არ უღირს; მისთვის ადამიანი მიზანი კი არ არის, არამედ მხოლოდ უბრალო საშუალებაა თავისი პირადი მიზნის განხორციელებისა. მთავარს თავისი საყვარლის გათხოვება უნდა. პრეზიდენტმა კარგათ იცის, რომ ის, ვინც მთავრის საყვარელს შეირთავს, მთავარს დაუახლოვდება და მის წყალობას დაიმსახურებს; რომ ეს წყალობა ხელიდან არგაუშვას, სხვას არ დაანებოს, პრეზიდენტი ცდილობს, მთავრის ხასა რძლათ მოიყვანოს და ამაში თავის დასამცირებელს სრულიათ ვერაფერს ვერ ხედავს. თავის ხელქვეითთან პრეზიდენტს არაფერი არ აკავშირებს; დიდის წინაშე ის ქედს იხრის, პატარას ტყავს აძრობს, უსამართლობაში სულს ართმევს; წაქციულს შველის მაგიერ ფებს აქერს. მთელი არისტოკრატია მხოლოდ ამგვარ პირთაგან შედგება და ამგვარ-წოდება ხალხს ტანჯვისა და უბედურების მეტს ვერაფერს ვერ მიცემს. აიღეთ პრეზიდენტის შვილი ფერდინანდი. იდეალებით, მისწრაფებითა და სიპატიით ეს ხალხს ეკუთვნის, მაგრამ ხორციით, სისხლით ის არისტოკრატია და ამ გახრწნილ და ზნეობრივით დამპალ წრეში აღზრდას მისთვის მავნე ელემენტების მეტი არაფერი არ ურგუნებია, ფერდინანდი ისეთი პირი, რომელზედ უკეთესის მოცემა არისტოკრატის წრეს არ შეეძლო; მაგრამ რამდენათ დაბლა დგას ის არა თუ ლუიზაზე, თვით შილლერზედაც! ის პატიოსანია, ზნეობის დროშა მალა უჭირავს, დარწმუნებულია, რომ სისხლით ადამიანის დატასება ანახრონიზმია, მაგრამ ამავე დროს, მას არა აქვს ხასიათის არავითარი სიმტკიცე, მას არ შეუძლია თავისი რწმენები დაიცვას და რწმენებს თავი დაუანებოთ, საცოლოს დაფარვაც კი ვერ მოუხერხებია და სულ უბრალო მიზეზი მისთვის საკმარისია, რომ საცოლოზე გული აიყაროს. მას რომ შეძლებოდა, მარტო აზრით კი არა, გულითაც უარ-გყო წოდებრივი წყობილება, ნაპოვნ წერილს არ ენდობოდა და ხელს არ კრავდა ლუიზას; მაგრამ მიუხედავათ მისი გულწრფელი სიყვარულისა მისი ბუნება მისი იდეალის წინააღმდეგ განსხვავებას გრძნობდა თავისი თავისა და ლუიზას შორის; უყურებდა უკანასკნელს, როგორც არისტოკრატი და ამიტომ ყოველივე წვრილმანი მისთვის სხვილ საბუთათ ხდებოდა. სიყვარული ფერდინანდის მთელ არსებას იმორჩილებს, მას ავიწყდება მოვალეობაც კი, რაც შედეგია მისი არისტოკრატული ბუნების. სულ სხვა გვარ ხალხს წარმოადგენენ დაბალი წრიდან—მესამე წოდებიდან გამოსული მილლერი და მისი ქალი. მათი მიზანია პატიოსანი ცხოვრება პატიოსანი შრომით. ცხოვრებაში და ადამიანის მოქმედებაში ისინი უპირველეს მნიშვნელობას მოვალეობისა და პატიოსნების დაცვას აძლევენ. რაში მდგომარეობს მათის შეხედულებით მოვალეობა და პატიოსნება? სიყვარულში, თანაგრძობაში, ერთმანეთის გატანაში, შრომაში და სიტყვის ასრულებაში. მილლერი თავისი ოფლით არჩენს მთელ ოჯახს და თავის პატიოსან შრომას არაფერზე არ გაცვლის; სიყვარული და ერთმანეთის გატანა ლუიზას იმდენათა აქვს ძვალრბილში გამოჯდარი, რომ თავის მშობლებს თავსა სწირავს. სიტყვის აღსრულებას ლუიზა სიკვდილის კარამდე მიყავს, მაგრამ ის მაინც არა სტებს დადებული ფიცს; „ფიცი ჩვენთვის არაფერი არ არის, მაგრამ მგავათვის ყველაფერია“, ტყუილათ კი არ ეუბნება ვერბი პრეზიდენტს. სხვისი შევიწ-

როგო, სხვისი დატანჯვა, სხვისი პიროვნებისა და უფლებების შელახვა თუ არისტოკრატის წრეს ახასიათებს, მილლერის წარმომადგენელი წრე ამგვარ თვისებებს სრულებით მოკლებულია. მილლერმა ერთი-მეორეს დაუპირდაპირა ეს ორი წრე და მკითხველისა და მაყურებლისათვის აშკარაა, თუ სად არის ზნეობრივი ძალა, თუ რომელს მათგანს ეკუთვნის მომავალი. არისტოკრატია მილლერის აზრით გადაგვარების გზას აღვსა. თუ საუკეთესო მისი წევრი—ფერდინანდი ბევრათ ნაკლებია დაბალი წრის წარმომადგენლებზე, რაღა უნდა ითქვას არისტოკრატის ტიპიურ წევრებზე? ისინი ყოველ-გვარ ღირსებას მოკლებული არიან. ყველა ის ღირსება, რომელიც ადამიანს ამშვენებენ, თავმყრილია დაბალ წრეში, რომელსაც ეკუთვნის მომავალი მილლერის ღრმა რწმენით. ამ პიესაში პოეტი-იდეალისტი გვერდში ამოუდგა ხალხს, დაგმია არისტოკრატია, წოდებრივი წყობილება და მასზე დამყარებული იურიდიული და პოლიტიკური ნორმა და გამოაცხადა: **გაუმარჯოს შრომას, თანასწორობას და ადამიანობას.**

არც ერთ თავის პიესაში მილლერს არ დაუხატავს სიმბატური მეფე ან მთავარი. ყველა მისი მეფეები, მთავრები და მოწინავე წოდება მხოლოდ ხალხის მტანჯველი მტარვლები არიან. მილლერის ზოგიერთი მეფეები, როგორც კერძო პიროვნება, კარგი არიან, მაგრამ როგორც მეფეები, როგორც უფლებებისა და ძალის წარმომადგენელი, ყოველ-გვარ ადამიანურ ღირსებას მოკლებული არიან. აქედან ერთ-ერთი დასკვნაა: ერთის მხრით მონარქია და მეორე მხრით ისეთი საზოგადოებრივი წყობილება, სადაც ერთი წოდების უფლება მეორისას აღემატება, ხალხისათვის მხოლოდ მახარალებელია; მილლერი უარ-ყოფს ერთის მხრით მონარქიას და მისი სიმბატია არის ისეთ პოლიტიკურ წყობილებისაკენ, სადაც თვით ხალხია მეფე. თუ ბოლო დროს ამ თემაზე მილლერი ხმას აღარ იღებდა და თავის აზრს აღარ ამჟღავნებდა უფრო იმიტომ, რომ ის დიდი პატივის მცემელი იყო ვენიზიის ჰერცოგისა, რომელიც მიუხედავად თავისი ლიბერალიზმისა, მაინც მთავარი იყო და ხალხის მეფობას სრულებითაც არ თანაუგრძობდა. მეორე მხრით მილლერი უარ-ყოფს ისეთ საზოგადოებრივ ურთიერთობას, რომელიც სრულ თანასწორობაზე არ არის დამყარებული. „ადამიანი უნდა ადამიანობით ფასდებოდეს მხოლოდ“, აი ლუიზა მილლერის ქეშმარიტი აზრი.

ი. გამართული.

(შემდეგი იქნება).

პასუხათ რედაქციისაგან ს. ბარათიანის ანგარიშისადმი.

განსვენებულ ს. ბერეჟიანის მეშვიდედრეგებს, როგორც „ივერიის“ №—დან შევიტყუეთ, მედიატორეთ ბ. ი. ფანცხვას დაუნიშნავთ. ჩვენ ჩვენი მხრით ვნიშნავთ მედიატორეთ ბ-ნ ისიდორე რამიშვილს და ამთავითვე კატეგორიულად ვთხოვლობთ მთელიგანაჩენის და ყველა მოხსენებულ ფაქტების აღნუსხვას და გამოჭყუვნებას საქმის დამთავრების შემდეგ.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

ზარსკეკეს 22 ნოემბერს 1902 წელს

„თბილისის კრუჟოკის“ დარბაზში სასარგებლოდ ზემო ავქალის სამიწათ-მოქმედო სახელოსნო გამასწორებელ კოლონიისა, რომელიც იმყოფება **ხალხშივე იმპერატორის** მფარველობის ქვეშ, გამართულ იქმნება

ს ა ლ ა მ ო

მუსიკალური და ლიტერატურული განყოფილებით მონაწილეობას მიიღებენ ცნობილი მომღერალნი: მემუსიკენი და მკითხველნი.

დაუკრავს კოლხიის მწაფეთა მუსიკა. დაწვრილებით აფიშებში. ბილეთების ფასი ორი მანეთი და ორი შაურია. ყოველგვარი შემოწირულება დიდის მადლობით იქნება მიღებული.

კონცერტი დაიწყება 8^{1/2} საათსე. საღამო—10 საათსე.

ღიასახლისი საღამოსა ციხის ქალთა კომიტეტის თავმჯდომარე ლ. სვეჩინისა.

ბაღუთები იუიდეა: გამასწორებელ კოლონიის საზოგადოების წევრებთან: ა. ს. ფრენკელთან (გრიბოედოვის ქ. №33) ა. პ. მირონოვიჩთან და ა. ა. მაქსიმოვიჩთან (სასამართლო პალატაში), ხიდდევლის წიგნის მაღაზიაში, ლოტის საკანდიტროში და თბილისის „კრუჟოკში“.

ტელეფონი 617

ქართული თეატრი

კვირას, 17 ნოემბერს 1902 წ.

თავ. აღ. ივ. სუმბათაშვილის პატივსაცემლათ.

ქართული დრამატის საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება

დავით აღმაშენებლის ფანჯრით. ბოტკილი

დრ. 4 მოქ. თავ. აღ. ივ. სუმბათაშვილისა, თარგ. ა. ახნაზაროვისა.

მონაწილეობას მიიღებენ: ქ-ნნი: ნ. გაბონია-ცაგარლისა, ნ. გამყრელიძისა, აღ. კარგარეთელი, ოლ. ლეჟავა, ნ. რონელი; ბ-ნნი: ვ. იაბაშიძე, დ. აწყურელი, ვ. გამყრელიძე, ვ. გედევანოვი, ვ. გუნია, ი. ივანიძე, კ. მესხი, ს. სვიმონიძე, კ. შათირიშვილი.

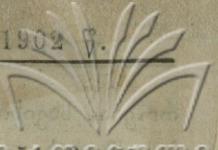
ადგილების ფასი: ლოკები 4 მანეთიდან 8 მან.-დღე; პარტერი 50 კ.-დან 1 მ. 50 კ.-მდე, ამფითეატრი 60 კ.-დან 80 კ.-მდე; გალერეია 20 კ.-დან 35 კ.-მდე.

შეგირდებისათვის ადგილები 40 კაპ.

დასაწყისი საღამოს 8 საათსე.

მზადდება წარმოსადგენათ „კოვერლის მკვლელობა“, „მუშაკი და ნებიერი“, „მტერ-მოყვარე ძმები“.

თეატრის გამკვება უმარხილესათ სთხავს მყურებლებს, ზიკის მოქმედების დროს ტაშს ნუ დაუკრავენ და ნუ გამოიწვივენ

ხელმე მსახიობთ, რადგან უდრეო-დროს მოქმედების შეწყვეტა
ზეესას ახდენს და მსახიობთაც აკრძალული აქვთ მოქმედების დას-
რეულებამდე გამოსვლა თავის დასწავლათ.

რეჟისორი გ. გუნია.

იუტლება და გამოვა ნოემბერში 1903 წლის „საქართველოს კალენდარი“

გ. გუნიასი.

გამოც. ქართველთა შორის წ.-კითხვის გამავრც. საზოგადოებისა.
კალენდარი დასურათებული იქნება მრავალის სურათით, რო-
გორც ჩვენის, ისე უცხოეთის უცხოურებიდან. კალენდარში
მოთავსებული იქნება გარდა საკალენდრო ცნობებისა სალი-
ტერატურო განყოფილებაც.

მიიღება განცხადებები კალენდარში დასახელებულ შექ-
დეის ზირობით:

კალენდრის თავში მთელი გვერდი ღირს—10 მ., 1/2 გვ.—
6 მან.; კალენდრის ბოლოში—1 გვერდი—7 მან., 1/2 გვ.—
4 მ., 1/4 გვ.—2 მ., მარტ ოაღრესის გამოცხადება—1 მან.

განცხადება მიიღება

- ტფლისში—ქ. შ. წერა-კაითხვის გამავრც. საზ. კანკლარიაში.
- ქუთაისში—გ. ბუქანიშვილთან და შიტ. ლადაძესთან.
- ბათუმში—შ. ნაკლადესთან და ეკ. ჭელიძესთან.
- ნოემბერში გამოვა „ქართ. შ. წ.-კითხ. გამავრც. საზ. გამოც.

კეღლის კალენდარი.

თფილისის კერძო საქმურნალო

გელეზანიშვილისა

(კუკია, ნიკოლოზის ქუჩა, სახლი სავინაშვილისა, № 21).

ტელეფონი № 274.

აგადმოაგებს იღებენ ყოველ დღე.

დ ი ღ ი თ:

- გ. ი. ჭაჭანაძე—კბილის სწეულებანი, 8—10 საათ.
- ნ. ტ. მუღანია.—ყურისა, ყელისა და ცხვირის 9—10.
- გ. გ. მადლანშვილი—შინაგან. სამშ ხუთშ. და შაბათობით 10—11.
- ლ. ა. კამოჯვა.—საშარდეს (ქირურგიული) ავთომყოფა-სათვის: სამშაბათობით, ხუთშაბათობით და შაბათობით 01 საათიდან 11-მდის.
- ა. შ. ახალშენაშვილი—კბილის სწეულებანი, 11—12.
- კ. შ. ელიაშვილი—შინაგ. და ბავშ. 11—12.
- დ. ა. კედეკანაშვილი.—შინაგანი, ნერვებისა და წამლო-ბა ელექტრონით 12—1 ს.
- ვ. შ. მანსვეტოვა—შინაგანი, ნერვების, და ბავშვებისა სამშაბ. და პარასკ. 1—2. კვრაობით—9—11.
- ა. გ. ბარსუკოვა—დედათა სწეულებანი, ორშაბათობით ოთხშაბათობით და პარასკეობით, 12—1.
- გ. შ. ამბარდანიანი—სიფილისისა, კანისა და საშარდესი 1—2.
- ვ. გ. საბაღევსკა—ქირურგ. და ორტოპედიულის ორშ., ოთხშ. და პარასკ. 1—3.

ს ა ლ ა მ ო თ ი:

- ა. ნ. თუმანაშვილი—დედათა სწეულებანი, 11—12.
 - ს. გ. მადლანშვილი—შინაგანი, ბავშვებისა, 11—12.
- ატრა, მიკრო ქიმიური ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევანი 5—6.
სამკურნალოს აქვს საწოლი ოთახები. ფასი რჩევა-დარი-გებისა 50 კაპ., ოპერაციები და კრაოტები, მორიგებით.

РУССКОЕ БОГАТСТВО

ИЗДАВАЕМОЕ

В. Г. Короленко и Н. К. Михайловскимъ.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПРИЕМЪ ПОДПИСКИ НА 1903 ГОДЪ.

На годъ съ доставкой и пересылкой 9 р., безъ доставки въ Пе-тербургъ и Москвѣ 8 р., за границу 12 р. Адресъ: Петербургъ, Баскова ул. 9; Москва, Никитскія ворота, д. Гагарина.—При непосредственномъ обращеніи по этимъ адресамъ допускается под-писка на полгода съ уплатой 5 р.—Книжные магазины, библио-теки, земскія склады и потребительныя общества могутъ удер-живать за комиссію и пересылку денегъ только 40 коп. съ каж-даго годоваго экземпляра. Подписка на полгода отъ нихъ не при-нимается.

Въ контору журнала „Русское Богатство“ [Сиб., уг. Спасской и Басковой ул. д. 1—9] поступили въ продажу Сочиненія Гле-ба Успенскаго въ трехъ томахъ, съ портретомъ автора и вступительной статьей Н. К. Михайловскаго. Изданіе Ф. Θ. Павленкова 1897 и 1898 г. Цѣна каждаго тома 4 р. 50 коп. Уступка 20 0/0. Пересылка на счетъ покупателей—посылкой, бандеролью или товаромъ большой скорости.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА

« НА »

ежедневную газету политики, литературы и общественной жизни

КУРЬЕРЪ

(V ГОДЪ ИЗДАНІЯ)

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

на 8 мѣсяц. 2 руб. на 2 мѣсяц. 1 руб. 40 коп. на 1 мѣсяц. 75 коп.

Для учащихся въ высшихъ учебн. заведеніяхъ на 1 м. 60 к.

Переходъ изъ годовыхъ подписчиковъ по разсрочкѣ въ по-лугодовые или на другіе сроки не допускается.

Прежніе подписчики, при возобновленіи подписчики, благо-волятъ прилагать бандероль, подъ которой они уже получали газету.

